

אירוע יא' - מות המנוחים עומר עכאווי וויסאם יזבכ

בצומת הקניון בנצרת ביום 08.10.00

מבוא

1. האירוע מושא חוות הדעת התרחש ביום 08.10.2000, שבו חל באותה השנה ערב יום כיפור. להלן: תצלום אוויר של האיזור הרלבנטי לאירוע, ששימש אף את הועדה בדיוניה:

מקרא:	א-הקניון	ב-צומת הקניון	ג-תחנת כיבוי אש
	ד-מיקום מכולת האשפה	ה-מיקום המנוח ויסאם יזבכ	

2. בתמצית ייאמר, כי ביום האמור ארעה התנגשות אלימה בין מאות מתפרעים לכוח משטרה באזור הכניסה לשכונה המזרחית בנצרת. במהלך האירועים נהרגו שני אנשים, המנוחים עומר עכאווי וויסאם יזבכ ונפצעו חמישה אנשים מירי.

3. לפי ממצאי הועדה, לא ברור באלו נסיבות נורה ונהרג המנוח עכאווי ואף לא ברור האם נפגע מירי שוטרים. באשר למנוח יזבכ ולפצועים, קבעה הועדה כי נפגעו מאש חיה שנורתה על ידי שוטרים. הועדה לא יכלה לקבוע מי השוטר שגרם לפציעות ולמוות אך קבעה שנצי"מ ולדמן,

שימש מפקד הכוח, הוא שנתן את הוראת הפתיחה באש ומצאה במתן הוראה זו פגם. לפיכך המליצה הועדה לחקור האירועים.

4. מח"ש מצידה החליטה לגנוז התיק מהטעמים שיפורטו. להלן נפרט האירוע והראיות בהרחבה.

5. תיאור השתלשלות העניינים מופיע בחלק הרלבנטי לדו"ח הועדה¹ ולהלן יובא כלשונו שם:

"ביום 8.10.00, ערב יום הכיפורים תשס"א, התרחש אירוע חמור באזור הצומת הידועה כצומת הקניון. הקניון בו מדובר מצוי בסמוך לצומת, בה מצטלבים שני כבישים. האחד הוא כביש עוקף נצרת, המוליך לנצרת עילית בלא להיכנס לתחומי העיר נצרת. כביש זה גובל, בחלק הסמוך לאזור הקניון, בשכונה המזרחית של נצרת. מדובר בכביש רחב בו שני מסלולי נסיעה לכל כיוון. יצוין, כי באזור הקניון, ממערב לציר העוקף ובסמוך לו, מצוי מתקן של כיבוי אש [ג]. אזור הקניון והצומת הסמוכה לו, נמצאים על "קו התפר" שבין נצרת עילית לבין נצרת.

בצומת הקניון מצטלב הכביש העוקף עם ציר שני, פנימי וצר יותר. הציר הפנימי מוליך בכיוון מזרח לתוך נצרת עילית, ובכיוון מערב - לתוך השכונה המזרחית של נצרת.

...

בשעות הערב התקבלה בתחנת נצרת עילית הודעה טלפונית על התגודדות תושבים מנצרת עילית באזור הקניון שבעיר, כשמטרתם ליידות אבנים על בתי התושבים הערבים בשכונה המזרחית. מפקד המרחב, אשר שהה בביתו וקיבל דיווח מן המפקד התורן על המתרחש, הורה לו להזעיק כוחות עתודה, ובהם שוטרי מג"ב שדמה, שהיו בכוננות במרחב, ואת יחידת יס"מ עמקים.

המפקד התורן של תחנת נצרת עילית הגיע לאזור הצומת בסביבות השעה 19:30. על פי עדותו, היו במקום באותו שלב ניידות משטרה של תחנות נצרת ונצרת עילית. במקום נראו מאות צעירים מנצרת עילית, העומדים על הכביש העוקף. מולם, על גבעה בשכונה המזרחית הנמצאת מדרום לתחנת כיבוי האש [ג], ניצבו על פי הערכות העדים יותר ממאה צעירים ערבים. שני הצדדים יידו אבנים זה לעבר זה. תושבי נצרת עילית השליכו אבנים גם לעבר מכוניות שנסעו בכביש העוקף. משני הכיוונים נשמעו צעקות "מוות לערבים" או "מוות ליהודים", בהתאמה.

...

על פי עדויות השוטרים, הייתה בשלב זה הפרדה בין שני המחנות. איש מן השוטרים גם לא ראה כי מי מן התושבים היהודים של נצרת עילית היה בתוך השכונה המזרחית. זאת, בסתירה לעדויות אחדות של תושבי השכונה המזרחית של נצרת, אשר טענו כי תושבים יהודים נכנסו לשכונה.

בעת שהשוטרים הפרידו בצומת בין שתי קבוצות הניצים, הם עשו שימוש בירי של גז מדמיע לעבר שני הצדדים, בהוראת המפקד המרחבי התורן. על פי עדותו של תושב יהודי, אשר השתתף באירועים, ירתה המשטרה גז מדמיע וגלילוני גומי לעבר שני

הצדדים, תוך שהיא יורה יותר לעבר הצד הערבי... בעקבות ירי הגז, נסוגו התושבים היהודים מזרחה, לעבר נצרת עילית... בשלב זה, התפזרו רוב התושבים היהודים, למעט מספר קטן של תושבים שנשארו במקום לעמוד ולהסתכל.

פני הדברים בצד המערבי של הצומת היו שונים. על פי הראיות, בסמוך לתחילת האירועים באזור נשמעה קריאה במסגדים בנצרת ובסביבתה לצאת לג'האד ולהשיב מלחמה נגד המתפרעים. בשכונה המזרחית נחסם הכביש המוליך מצומת הקניון מערבה אל פנים השכונה. החסימה נעשתה על ידי התושבים המקומיים, אשר עשו לצורך זה שימוש באבנים, בברזלים ובמיכל אשפה גדול, אשר הונח לרוחב הכביש, בסמוך למקום בו מתפצלת מן הכביש דרך צרה לכיוון תחנת מכבי האש [ג]. התושבים המקומיים השליכו אבנים לעבר שוטרי משמר הגבול שעמדו על הכביש העוקף. הושלכו גם אבנים רבות וחפצים בוערים לעבר תחנת כיבוי האש. שוטרי יס"מ עמקים ומג"ב שדמה, שהוזעקו למקום, סייעו בפינוי העובדים וכלי הרכב מהתחנה.

בשלב מסוים נכנס כוח משמר הגבול אל תוך השכונה המזרחית. הדבר נעשה באמצעות ג'יפ, אשר מאחוריו רצו שוטרים. על פי עדויות השוטרים, הם נכנסו לתוך השכונה כ-30 מטר מקו הצומת, תוך כדי השלכת רימוני הלם ועשיית שימוש גם בגלילוני גומי. בדרך זו נהדפו התושבים המקומיים פנימה לתוך השכונה...

אותה עת התמקמו שוטרים אחדים של משמר הגבול מאחורי מיכל האשפה שהוצב לרוחב הכביש [ד], וכך תפסו מחסה מפני יידויי האבנים מכיוון השכונה המזרחית. בשורה אחת עימם היו שוטרים של יס"מ עמקים. כמה שוטרים של משמר הגבול התפרסו על הגבעה ממזרח לכביש, מול התחנה לכיבוי אש, כדי לאבטח הן את הכוח ליד הפח והן את העובדים בבניין כיבוי האש. בסך הכל, ניצבו מול התושבים הערבים כ-20 שוטרים.

על פי העדויות, התאסף במורד הכביש המוליך מאזור מיכל האשפה לכיוון השכונה המזרחית, ובסביבותיו, ציבור של מאות בני אדם, ויתכן שאף למעלה מכך. בזמן עמידתם של שני הצדדים זה מול זה הושלכו מידי פעם אבנים לעבר השוטרים, ואלה עשו שימוש באמצעים לפיזור המון.

בסביבות 21:00 בערב, הגיע למקום מפקד המרחב, ניצב משנה ולדמן. סמוך לשעה זו, הגיע למקום, בנפרד, גם קצין האג"מ המרחבי, סגן ניצב אלכס דן. שניהם הצטרפו לשורת השוטרים שעמדה מאחורי מיכל האשפה שלרוחב הכביש. החל משלב זה היה ניצב משנה ולדמן מפקד כוחות המשטרה באירוע, והוא זה שנתן הוראות באשר לפעילות הכוחות ולפריסתם באזור. בשלב מסוים הגיעו כמה אישי ציבור ערבים למקום על מנת לבוא בדברים עם מפקד המרחב ולנסות לשכנעו להסיג את כוח המשטרה. בין אישי הציבור היו חבר הכנסת סאלח טריף, סגן ראש עיריית נצרת, עלי סלאם, ויו"ר ועדת המעקב, מוחמד זידאן. באותו זמן, החל הקהל שהתאסף בשכונה המזרחית להתקרב לעבר השוטרים. לטענת ניצב משנה ולדמן, הוסכם בינו לבין אישי הציבור, כי לאחר שאלה ישכנעו את הקהל לחזור לביתו, יפנו השוטרים את המקום. כך הבין גם מר מוחמד זידאן את עמדת ולדמן. ולדמן דחה את ההצעה שלפיה תיסוג המשטרה לצומת

¹ ר' סעיף 123, עמ' 383 ואילך לדו"ח הוועדה.

הקניון, ואז אישי הציבור הערבים ידאגו לפזר את האנשים.

על פי עדויות אנשי המשטרה שהיו במקום, ברגע שעזבו אישי הציבור את מקום המפגש עם מפקד המרחב, ופנו לשדל את הציבור הערבי לסגת, החל יידוי אבנים מסיבי מצד התושבים לעבר השוטרים. על פי עדויות השוטרים ועדותו של עלי סלאם, נפגעו רבים מיידוי האבנים, ובהם גם מפקד המרחב. לעומת זאת, לטענת אישי ציבור אחרים - טענה שלאור הנסיבות קשה לקבלה - זריקת אבנים מצד האזרחים בזמן זה הייתה מעטה ונעשתה ממרחק, והשוטרים כלל לא נפגעו ממנה. כך או כך, אין מחלוקת, כי זמן קצר לאחר שנפנו אישי הציבור מעם מפקד המרחב במורד השכונה המזרחית, נורה מטח על ידי מספר רב של שוטרים שהיו בקו הקדמי. במטח נורו גלילוני גומי. כמו כן, נורתה אש חיה, אשר פגעה בשישה אנשים. אדם אחד נהרג, שלושה נפצעו קשה, ושניים נפצעו פצעים לא-קשים, מהם החלימו בתוך זמן קצר יחסית...".

6. אשר לנסיבות מותו של המנוח עכאווי נקבע בדו"ח הוועדה כדלקמן:

"...על פי חומר הראיות, ובמרכזו תיקו הרפואי של עכאווי, ניתן לקבוע כממצא, כי הוא נורה ונפגע מאש חיה. על פי הראיות, היו דיווחים על הרוג בשכונה המזרחית עוד בטרם הגיע למקום מפקד המרחב. אחד מאנשי מג"ב שדמה העיד, כי בסביבות השעה 20:00, כאשר הגיע כוח מג"ב שדמה למקום, ראשון מבין כוחות התגבור, סיפרו להם אנשי המשטרה ה"כחולים" כי כבר יש הרוג אחד. ברוח דומה העיד מפקד המרחב, כי בעת שהגיע לצומת, בסביבות השעה 21:00, נאמר לו מפי סגן ראש העיר, עלי סלאם, כי "...כנראה שיש הרוג". עדות זו נתמכת בעדויותיהם של עדים נוספים מתושבי נצרת. קיימות עדויות נוספות, לפיהן עכאווי נפגע בסביבות השעה 20:30.

לצד עדויות אלה, עולה מן החומר הרפואי, כי שעת הפגיעה היתה עשויה להיות מאוחרת יותר, וכי יתכן שהפגיעה התרחשה בעת שוולדמן נכח בזירה. מן המדבקה שעל תיקו הרפואי של עכאווי עולה, כי שעת הגעתו לבית החולים היתה 22:01. ניתן להעריך, כי זמן ההגעה לבית החולים, גם בליל האירוע, לא עלה, לכל היותר, על 20-30 דקות. מכך משתמע, שזמן הפגיעה היה בסביבות 21:30, לכל המוקדם. יצוין, כי השעה הרשומה במדבקה עולה בקנה אחד עם נתון נוסף העולה מן החומר שבתיק הרפואי, ולפיו נסיונות ההחייאה ארכו 40 דקות עד שנקבע מותו של עכאווי בשעה 22:30. תיאור זה מתיישב עם רישום שעת ההגעה, 22:01, על גבי המדבקה שבתיק. התוצאה היא, כי קיים קושי, אשר אין בכוח הראיות שבפנינו להתירו, לקבוע את קטע הזמן בו נפגע עכאווי.

134. גם בשאלה, היכן היה עכאווי בעת שנפגע, אין העדויות עשויות מקשה אחת. יש מי שמיקם את המנוח עכאווי בעת הפגיעה במקום סמוך יחסית לקו השוטרים שהיו מאחורי מיכל האשפה. לעומת זאת, העד שהיה עימו בעת הפגיעה, ציין את מקום הימצאם במרחק של כ-300 מטר מקו השוטרים. עדות אחרונה זו שוללת כל אפשרות סבירה לייחס לאיש מן השוטרים באזור הצומת או באזור מיכל האשפה, בירידה לשכונה המזרחית, אחריות לפגיעה בעכאווי. המקום עליו מצביע עד זה אינו נמצא בקו ראייה עם השוטרים, כי אם מעבר לעיקול, ביחס למקום הימצאם. העד אף מסר

בהודעתו, כי "ראינו אנשים לפנינו אבל לא ראינו לא משטרה ולא צבא". עדות זו של העד ג'מאל ברגות הרשימה את הוועדה כעדות הרצינית והמהימנה ביותר באשר לקורותיו של המנוח עכאווי באותו ערב. יצוין, כי במורד השכונה המזרחית הונח, בסמוך לאירועים, גלעד המציין את המקום המשוער בו נפגע עכאווי ונהרג [1]. לא ברור מי הניח את הגלעד במקום, ועל יסוד מה. מכל מקום, גם מקום זה לא היה בקו הראייה הישיר של השוטרים שהיו פרוסים בכניסה לשכונה המזרחית ביום האירוע, ועל כן אין בסימון האמור כדי לקשור בין פעילות המשטרה באותו ערב לבין מותו של עכאווי."

7. בקליפת אגוז, המדובר באירוע שהתרחש בכמה שלבים :

השלב הראשון הינו עימות חזיתי בין תושבי נצרת לבין תושבי נצרת עלית, שנסתיים בהדיפת רוב התושבים היהודיים חזרה לנצרת עלית. עולה מן הראיות, כי בחלק זה של האירוע לא נגרמו פגיעות בנפש או בגוף כתוצאה מירי למי מהמעורבים.

השלב השני, הינו פינוי הכבאים מתחנת כיבוי האש, הנמצאת בכניסה לשכונה המזרחית ופריצת כוח מג"ב לעבר השכונה.

בשלב השלישי, המרכזי, של האירוע, שהתרחש בסמוך לשעה 21:00 בערב, עמדו כוחות משטרה בתוך השכונה המזרחית ומנעו מתושביה להתקדם לכיוון צומת הקניון (להלן – הצומת). בשלב מסוים, מצביעות הראיות, כי לאחר שהמון האנשים התקרב לשוטרים מרחק של 30-60 מטרים, בוצע ירי על ידי חלק מכח המשטרה, כאשר, בין היתר, נעשה שימוש גם בתחמושת חיה על ידי אחד או יותר מאותם השוטרים (להלן – המטח). כתוצאה מהשימוש בכדורים חיים, נהרג ויסאם יזבכ, תושב העיר (להלן – ויסאם) וכן נפצעו חמישה אנשים נוספים, שלושה מהם באורח קשה. בהקשר זה עלתה תחילה השאלה מי גרם למות המנוח ולפגיעות בפצועים. בנוסף, במהלך דיוני הוועדה עלתה גם השאלה האם נצ"מ משה ולדמן, ששימש אז כמפקד מרחב העמקים והיה הקצין הבכיר בשטח (להלן – הממ"ר, ולדמן) הוא שנתן את ההוראה לפתיחה באש.

8. באחד משלבי האירוע נפגע המנוח עכאווי. נדגיש כבר עתה, כי מהראיות לא ברור בדיוק באיזו שעה נורה ואף הוועדה סברה, כי לא ניתן לקבוע מהו "קטע הזמן" בו נפגע.

המלצת מח"ש בנוגע לסוגיות העולות מהתיק

9. המלצת מח"ש הייתה, כי התיק יסגר מחוסר ראיות מספיקות :

א. **לגבי הירי הפוגעני**, בשני המנוחים ובפצועים, קבעה מח"ש כי לא יהיה ניתן לאתר את השוטר היורה.

ב. **לגבי ולדמן**, קבעה מח"ש כי אין די ראיות המלמדות כי הוא שנתן ההוראה לפתוח באש.

זהות השוטרים שביצעו ירי פוגעני

זהות השוטרים שגרמו למות המנוח עומר עכאוי

10. הראיות מצביעות על כך שמנוח זה נהרג מקליע חי, לכאורה, בשלב הקודם למטח, במקום מרוחק מהצומת, שספק אם קיים קשר עין בינו ובין המקום בו שהו כוחות המשטרה אליהם התייחסנו לעיל.

הוועדה קבעה, לגבי נסיבות מותו, כי²:

"על פי הראיות שבפני הוועדה, לא ניתן לקבוע מי ירה בעכאוי, ואף לא ניתן לקבוע בוודאות מספקת היכן עמד כאשר נורה. לא נמצאו די ראיות הקושרות בין פעילות כוחות המשטרה לבין הפגיעה בעכאוי. זאת, הן מחמת המקום בו נפגע, על פי חלק מן העדויות, ואשר לכוחות המשטרה לא היה קשר אליו, והן מחמת העובדה שאין בפני הוועדה ראיות לכך שהמשטרה ירתה תחמושת חיה בקטע זמן שהיה רלוונטי לפגיעה בעכאוי.

מאידך גיסא, אין בפני הוועדה גם ראיות כלשהן לפיהן מאן דהוא, אשר אינו מכוחות המשטרה, ביצע ירי בשלב כלשהו של האירוע באותו ערב. בהקשר זה יש להעיר, כי הוועדה בדקה שמועות שהגיעו אליה, כאילו בוצע ירי על ידי תושבים של נצרת עילית או של כבאים העובדים במקום. בראיות הרבות שנאספו באשר לאירוע זה לא נמצאו כל תימוכין לשמועות אלה. באופן דומה לא נמצאו כל תימוכין להשערה שהעלו עדים שונים מטעם המשטרה, לפיה קשור מותו של עכאוי לסכסוך כלשהו עם קרובי משפחה או עם אדם אחר.

במצב זה, ניתן להעלות חשד או סברה, כי הפגיעה בעכאוי היתה תוצאה של פעילות כוחות המשטרה, אך לא ניתן לקבוע זאת כממצא ברמת ודאות מספקת. עם זאת, לנוכח מכלול נסיבות העניין, ובהיעדר תשתית ברורה השוללת קיומו של קשר בין פעילות המשטרה באותו יום לבין מותו של עכאוי, החלטנו להתייחס לעכאוי כאל אחד מן ההרוגים של אירועי אוקטובר." (ההדגשות אינן במקור)

גופתו של מנוח זה לא נבדקה פתולוגית והקליע שהרגו אינו בנמצא. על פי העולה מחוות דעת מטעמו של פרופ' היס³, קרוב לודאי כי הקליע יצא מגופו של המנוח ועל כן אין טעם בהוצאת גופתו מקברה, שכן הדבר לא יביא להוספת נתונים לממצאים הקיימים.

² ר' סעיף 135, עמ' 390 לדו"ח הוועדה.

³ ר' מ/842 ועדותו בפני הוועדה.

11. לאחר עיון בחומר הראיות הקיים, הגענו לכלל מסקנה, כי אכן, אין כל דרך בנמצא לקדם את החקירה בעניינו של מנוח זה ובהתאם לכך, אין מנוס אלא להמליץ על סגירת התיק בעניינו בעילת על"ן.

זהות השוטרים שגרמו לפגיעה במנוח ויסאם יזבכ ובפצועים

הכוחות שנכחו בשלב המטח ומיקומם

12. כאמור לעיל, בשלב מסוים באותו הערב, נעמדו כוחות משטרה בכניסה לשכונה המזרחית בנצרת. מולם עמד המון מקרב תושבי נצרת, שידה לעברם אבנים. הכוחות הגיעו למקום על מנת למנוע מתושבי השכונה המזרחית להגיע לצומת ולהתעמת שם עם תושבי נצרת עלית.

13. כוחות המשטרה מנו, על פי העדויות, בין 15 ל-25 איש. המדובר באנשי יס"מ עמקים ומג"ב שדמה, כאשר לטענת אנדריי קירזנר (להלן – אנדריי, קירזנר), מפקד צוות במג"ב, הגיעו האחרונים כדי לתגבר את כח היס"מ⁴. כמו כן עולה מדברי אלכס דן, קצין האג"מ המחוזי (להלן – דן), כי במקום נכח גם כח סמ"ג⁵.

14. מהראיות בתיק עולה, כי אנשי היס"מ עמדו בצד ימין של הכביש, מאחורי מכולת אשפה (שהוצבה על הכביש על ידי המתפרעים על מנת לחסמו), כשפניהם לכיוון השכונה ואנשי מג"ב – משמאלם, על תלולית, בכיוון הירידה לשכונה. כמו כן היה במקום כח נוסף, בכיוון תחנת כיבוי האש (הנמצאת מצד ימין למכולה, קרוב יותר לצומת)⁶. יש לציין, כי קיימת עדות לפיה היו במקום אף שני אנשי יס"מ משמאל לכח מג"ב⁷.

על פי עדות אחת השוטרים שהיו במקום⁸ וכן על פי דברי אחד מאנשי נצרת⁹ החסימה הייתה במקביל לכניסה לתחנת הכיבוי, ואולי אף קצת לאחריה, לכיוון השכונה.

15. השוטרים עשו שימוש באמצעי פיזור, גז וגלילוני גומי, על מנת להדוף את ציבור המתפרעים, אולם לאחר שולדמן הגיע למקום, הוא אסר על שימוש כאמור¹⁰.

שלב המטח

⁴ ר' דברי קירזנר בפני הוועדה.

⁵ ר' דברי אלכס דן בפני אוספי החומר.

⁶ ר' דברי ולדמן בפני אוספי החומר ובפני הוועדה.

⁷ ר' דברי ברנוב בפני אוספי החומר.

⁸ ר' דברי ענת פלביאן בפני הוועדה וכן תצ"א שלעיל.

⁹ ר' דברי אחמד עבדל חלק בפני הוועדה.

¹⁰ ר', למשל, דברי ולדמן בפני אוספי החומר.

16. לאחר פרק זמן מסוים, נגשו מספר מכובדים לולדמן וביקשו ממנו להסיג את כוחות המשטרה לאחר, אך ולדמן סירב לכך. לדברי חלק מאותם המכובדים, קודם לכן ביקשו ממספר צעירים לוודא, כי ההמון לא יתקדם הלאה. אלא שבשלב בו שוחחו המכובדים עם ולדמן, התקדם ההמון לעבר השוטרים, עד שהיה במרחק של עשרות מטרים מהם – העדויות מצביעות על מרחק הנע בין 30-60 מטרים ואולי אף מרחק הפחות מאומדן זה.

17. בסמוך לתום המפגש עם המכובדים, כשאלה, כולם או חלקם, היו בדרכם חזרה להמון, הושלכו לעבר השוטרים אבנים רבות, שפגעו בהם, כאשר, בין היתר, נפגע אף ולדמן עצמו.

בסמוך מאוד לכך, נפתחה אש מצד השוטרים. בשלב זה נפגעו חמישה איש מקרב ההמון: פאדי אבו נאג'י, שנפגע בגבו ובזרועו, אחמד עבד אל חלק, שנפגע בגבו ובבית החזה, שואקת לואבנה, שנפגע בגבו, סמיח שתווי, שנפגע בחזהו ואברהים כראיים, שנפגע בפניו. חוות הדעת שנערכו בעניין רוב הפצועים, מדברות על פגיעות מנשק קונבנציונאלי. מהפצועים לא הוצא קליע שכן הקליעים עברו דרכם ויצאו, וממילא לא היה קליע שניתן היה להשוותו לכלי נשק שהיו בזירה.

18. כמו כן נפגע ויסאם יזבכ צעיר תושב נצרת, בחלק האחורי של ראשו, ומת כתוצאה מפצעיו. מראשו של ויסאם הוצאו שתי פיסות מתכת, לגביהן התברר, כי הן חלק מקליע קונבנציונאלי, אולם לא היה בהן די כדי לערוך בדיקה בליסטית. יש לציין, כי ויסאם, על פי גרסת עלי סלאם, סגן ראש עיריית נצרת, היה אחד מאותם צעירים שהופקדו על ידי המכובדים לשמור, כי ההמון לא יתקרב לשוטרים, בזמן שהמכובדים מדברים עימם.¹¹

19. הועדה קבעה, על סמך עדויות אנשי נצרת, כי ויסאם נהרג סמוך לקונטיינרים שמשמאל (מכיוון הצומת) לכביש. נעיר, כי על פי עדויות חלק מהשוטרים כלל לא היו מתפרעים באיזור הזה: על פי גרסת דן, כלל לא היה המון באיזור הקונטיינר, ולא הייתה סיבה לירות לשם¹². כמו כן, לדבריו, לא ראה ירי לכיוון זה, כלומר: בצידי הכביש, אלא רק בכביש עצמו. גם סרגיי רובנפייר¹³ ומאיר שבתאי¹⁴ אישרו את דבריו, לפיהם לא נראו אנשים בכיוון זה, אך קיימות גם עדויות סותרות מצד חלק מהשוטרים בעניין זה¹⁵.

האם הירי הפוגעני מקורו בשוטרים?

20. מייד לאחר האירוע, הועבר התיק לחקירת צח"מ עמקים, בשל הסברה¹⁶, כי היורה בא מקרב ההמון, מכיוון השכונה המזרחית. סברה זו התבססה על עדויות מטעם השוטרים, לפיהן לא

¹¹ ר' דבריו בפני הוועדה.

¹² ר' דבריו בפני הוועדה.

¹³ ר' דבריו בפני אוספי החומר, אם כי הוא מציין כי שהאיזור היה חשוך.

¹⁴ ר' דבריו בפני אוספי החומר.

¹⁵ ר' דברי גולוב בפני הוועדה.

¹⁶ סברה שולדמן עצמו היה שותף לה – ר' הודעתו בפני אוספי החומר.

עשו כלל שימוש בנשק חי בשעת האירוע ועל כך שהפגיעות בויסאם ובשני פצועים נוספים היו מאחור.

אלא שאין כל ראיה שתומכת בסברה זו: לא נשמעה שום עדות על כך שהירי בא מקרב השכונה, וגרסת אנשי נצרת, הנתמכת בעדויות חלק מהשוטרים¹⁷, היא כי הנפגעים נפגעו כתוצאה מהמטח.

21. באשר לעניין מיקום הפגיעות באחורי הגוף של ויסאם ושני פצועים, הסתבר, כאמור, כי ויסאם, ככל הנראה, עמד כשפניו להמון וגבו לשוטרים, ועל כן העובדה כי נפצע בגבו, מתיישבת עם הטענה כי נורה על ידי השוטרים. לגבי פצוע נוסף שנפגע בגבו, העיד פרופ' היס כי יתכן שפצע הכניסה בו היה בחזה. אשר לפצוע השני, שפצע הכניסה בו היה בגב, כפי שגרסה הועדה עצמה, אין להוציא מכלל אפשרות כי נפגע אגב מנוסה מהאש, ולכן נכנס הקליע מגבו¹⁸. לפיכך, פגיעה מכיוון השוטרים היא אפשרית ומסתברת.

22. נראה אם כן, כי הירי הפוגעני בויסאם בא מקרב השוטרים. כך, יש לציין, סברו גם הועדה ומח"ש.

האם ניתן לאתר את מי שירה ירי חי?

23. באזור האירוע נכחו לפי הראיות עשרות רבות של שוטרים (יתכן אפילו שכמאתיים שוטרים). עקרונית, לא ניתן לשלול את הטענה, כי אחד מבין השוטרים ששהו בצומת חבר לכוחות שעמדו מול ההמון או ירה לכיוון ההמון אף שלא היה בקו הקדמי. רפי בן דוד, מפקד יס"מ עמקים, מעיד כי בשלב ההתקהלות היו הרבה מאוד שוטרים בגזרה, ולא רק הכוח הראשוני שהיה במקום¹⁹. כך גם לדברי אלכס דן, שסיפר כי הכח הקדמי מנה כ-70 איש²⁰. לכן, עקרונית, יתכן כי אחד מהשוטרים הללו ירה וגרם לפגיעות.

24. עם זאת, העדויות בתיק מדברות על כך שבקו הקדמי עמדו רק כ-25-15 שוטרים וכי האש לעבר ההמון מקורה בקו זה. על כן, לטעמנו, יש מקום להתמקד בהם, שכן הם מהווים את החשודים העיקריים בתיק, ודינם אינו כדין השוטרים שבצומת.

25. הראיות מצביעות, כי בקו הקדמי היו ארבעה שוטרים בלבד, שתפקידם היה "אבטחת אמת" ולכן היתה בנשקם תחמושת חיה²¹. המדובר בענת פלביאן ואריה זרגרי²², אנשי היס"מ,

¹⁷ ר' למשל, דברי אלכס דן וגולוב.

¹⁸ ר' סעיף 138 לדו"ח הועדה.

¹⁹ ר' עדותו בפני הוועדה.

²⁰ ר' עדותו בפני הוועדה.

²¹ נציין, כי לא ניתן לשלול כי אף השוטרים שלא שימשו כאבטחת אמת, נשאו עימם נשק המיועד לירי חי. ראה דברי השוטר ענת פלביאן בפני מח"ש, לפיהם כל חברי הצוות שלה אחזו באקדחים.

²² אם כי, על פי עדותו של האחרון, לא עמד באותו הקו עם יתר השוטרים, אלא אבטח אותם מרחוק: ר' הודעתו בפני אוספי החומר.

ובסרגיי רובנפייר וולדיסלב ברנוב, אנשי מג"ב שדמה. לא מצאנו אזכור בחומר הראיות שוטרים נוספים שתפקידם היה לירות, כשידרשו לכך, תחמושת חיה וכל השוטרים שנחקרו טענו כי במטח נורה ירי גומי וגז בלבד. כל הארבעה שידוע, כי בנשקם היתה תחמושת חיה, נחקרו ומסרו כי לא עשו שימוש בנשק במהלך האירוע, ולא נמצאה בחומר הראיות ראיה השוללת את גרסתם לפיה אכן לא ירו ירי חי. עוד יצויין, כי קירזנר, מפקד כח מג"ב שהיה במקום, מסר, כי בדק את המחסניות של הכח שהיה תחת פיקודו בתום האירוע ואלו נמצאו מלאות²³. בנסיבות אלה, ומאחר שלא הוצא קליע מאף אחד מהנפגעים - דבר שלא איפשר בדיקת כלי הנשק במגמה להשוותם לקליע שפגע במאן דהוא - לא היה קצה חוט לאיתור זהות מי שירה בנשק חי וגרם למוות ולפציעות.

המלצת מח"ש

26. כאמור, המלצת מח"ש הייתה שאין קצה חוט לקידום החקירה ועל כן, אין מנוס מסגירת התיק ככל שהדברים עוסקים באחריות הישירה לירי שגרם לפגיעות. זאת בשל מספר נתונים העולים מהתיק:

- א. הכחשת השוטרים שנחקרו בפרשה, כי ביצעו ירי חי.
- ב. העדר אפשרות לבדיקות בליסטיות, בשל אי מציאת קליעים: אצל הפצועים לא נמצאו קליעים (אצל כולם נראו פצעי יציאה) ושרידי הקליע שהוצאו מראשו של ויסאם לא אפשרו בדיקה בליסטית.
- ג. העובדה, כי בסמוך למקום האירוע, בצומת עצמו²⁴, נכחו שוטרים רבים (כ-200 איש) ולא ניתן יהיה לשלול את הטענה, כי אחד מהם הוא שביצע את הירי הפוגעני.

27. אשר לאחריותו של נצ"מ ולדמן לאירוע, הרי שנושא זה ינותח בנפרד בהמשך.

השלמות החקירה שבוצעו בתיק בעקבות בדיקת הצוות בנסיין לאתר את השוטרים שירו ופגעו

בנפגעים

28. על אף נימוקי מח"ש שפורטו לעיל, ואף כי הערכנו, כי לאחר שחלפו שנים ארוכות ממועד האירועים, בלתי אפשרי כמעט יהיה לקדם את החקירה, באופן שיוביל לקבלת ממצאים היכולים לשמש בסיס להרשעה בגרימת מוות ובפציעות, הוחלט לבצע מספר פעולות חקירה נוספות ולבצע נסיונות נוספים לאיתור ראיות, לפני קבלת החלטה סופית בדבר גורל התיק. כאמור לעיל, הערכתנו הייתה, כי הסיכוי שפעולות אלה יובילו לאיתור היורה ולהגשת אישום נגדו הינו קלוש עד אפסי, ואף על פי כן הוחלט על נקיטת הפעולות הללו כדי "שלא תיוותר אבן אחת בלתי הפוכה". במסגרת השלמות החקירה המקיפות בוצעו הפעולות הבאות:

²³ ר' דבריו בפני אוספי החומר.

²⁴ על פי דו"ח מח"ש, המדובר במרחק של כמאה מטרים.

א. מח"ש חקרה כעשרה שוטרים שלא נחקרו בעבר על ידה. ככלל מדובר בשוטרים שכבר נחקרו בעבר על ידי הועדה, שנמצא טעם לחוקרם שוב על ידי מח"ש, במיוחד חשוב לציין כי נחקרו שוב שלושה מתוך ארבעת השוטרים שהוזכרו לעיל, שבנשקם היתה תחמושת חיה (הרביעי יצא לחו"ל באפריל 2006 ולא שב ארצה בשלב השלמת החקירה). בנוסף, נחקר השוטר רמי רווח, שעד לאחרונה לא נחקר כלל למרות שהיה על פי העדויות בקו הקדמי. מטרת החקירות היתה בעיקרה לנסות ולברר אם יש דרך לאתר שוטרים שנכחו במקום, ושביצעו ירי חי, מתוך מגמה לבחון אם ניתן להוכיח לגבי מי מהשוטרים הללו כי הוא שפגע במנוחים או בפצועים. אלא שלמרבית הצער כל החקירות האלה לא הובילו לממצא היכול לקדם את החקירה, שכן איש מהם לא הצביע על שוטר ספציפי שירה ירי חי. השוטרים שהחזיקו בתחמושת חיה שבו והכחישו כי הם ביצעו בנשקם ירי כלשהו, ושאר השוטרים שנכחו במקום לא הצביעו על שוטר כלשהו כמי שירה אש חיה. נציין, כי למעט ענת פלביאן, אף אחד מהשוטרים לא הסכים לוותר על החסיון בכל הנוגע לגרסאותיו הקשורות בעבודת הועדה.

ב. בנוסף, עשו חוקרי מח"ש מאמץ לאתר רישומים משטריים ודו"חות משימה, על מנת לקבל אפיון מדויק יותר של הכוחות שהיו במקום ולאחר עדים נוספים שטרם נחקרו בעבר ויכולים לשפוך אור על האירוע. אלא, שרישומים אלה לא אותרו במלואם שכן בוערו או לא נמצאו בחומר החקירה שאספה הועדה²⁵.

ג. נערכה בדיקת השוואה במז"פ בין תרמיל שנטען כי נתפס במקום אל מול ששה כלי נשק שאותרו ונתפסו שהוברר כי היו קשורים לאירוע. כלי נשק אחרים לא אותרו.

התרמיל שמולו בוצעה ההשוואה הוא תרמיל שלפי הנטען נמצא על ידי ילדים תושבי השכונה, הועבר לתושב נצרת, וממנו לתושב אחר, שהציגו בפני התקשורת והחזירו לתושב הראשון. תושב זה, לאחר מכן, אחרי ימים לא מעטים והוצאת צו מעצר כנגדו, מסר את התרמיל, יחד עם תחמושת נוספת, לסגן ראש עיריית נצרת שהעבירו למשטרה. הילדים, שנטען כי הם אלה שמצאו את התרמיל, מעולם לא נחקרו ועל כן המדובר ב"שרשרת מוצג" פגומה מאוד. למרות זאת, סברנו כי יש מקום להפוך גם אבן זו, שכן אם הבדיקה תעלה כי אכן מדובר בתרמיל שמתאים לנשק של אחד השוטרים שנכחו במקום, ניתן יהיה להתמקד בחשד שיעלה כלפי שוטר זה, ויקשה לקבל טענה כי נאסף במקום אחר. לפיכך יהיה על אותו השוטר ליתן הסבר לדבר, בעיקר אם קודם לכן מסר גרסה כי לא ירה באירועים קודמים תחמושת חיה.

יוער, כי קושי מקדמי משמעותי נוסף היה טמון אף בעובדה, כי גם אם היה התרמיל נמצא מתאים לכלי הנשק שהיה בידי אחד מבין מאנשי קו הירי, הרי שאין בו די כדי לקשר בין השוטר לפגיעות עצמן. עם זאת, לנוכח האמור לעיל וכן מכיוון שעלה מדברי הועדה עצמה

²⁵ ר' מזכרים ה, ז, כה, לו ו-מח בתיק החקירה.

ומשאלות שהפנתה לולדמן, כי לשיטתה, קיימת חשיבות רבה לבדיקה זו²⁶, הוחלט כאמור לבצע את הבדיקה האמורה.

מהטעמים הללו נבדק התרמיל אל מול כלי הנשק שנתפסו. אלא, שלא נמצאה התאמה בינו לבין אותם כלי הנשק.

נציין, כי מח"ש חקרה אף את העד ענאן ערקאוי, בנוגע למציאת תרמיל זה וביקשה לבצע עימו פעולות הצבעה, אלא שהנ"ל סרב לכך, בטענה כי הדבר יגזול מזמנו.

ד. כאמור, מראשו של ההרוג ויסאם יזבכ הוצאו שתי פיסות מתכת, שבדיקות שנערכו לגביהן הוכיחו כי מקורן בקליע קונבנציונאלי. אלא שלא היה די בפיסות אלה, בשל גודלן הקטן, כדי לאפשר עריכת בדיקה בליסטית שתשווה בין כללי הנשק שהיו בידי השוטרים.

עם זאת, מהמלצותיו של פרופ' היס בחוות הדעת בעניינו של ויסאם יזבכ, שנערכה בספטמבר 2001, עלה כי יתכן וקיימים בחלל הגולגולת רסיסים נוספים. לדבריו שם – **"במידה ואכן נותרו רסיסי קליע משמעותיים בחלל הגולגולת יש לשקול להוציא את הגופה מהקבר ולבצע נתיחה בראש להסרת הרסיסים"**. בהתחשב בדברים הללו הוחלט לבדוק האם בדיקות ההדמיה אכן העלו, כפי שיתכן והשתמע מדברי פרופ' היס, כי קיימים שרידים נוספים בראשו של ויסאם, ואם כן, מהו הסיכוי, כי ניתן יהיה לערוך בדיקה השוואתית בין אותם השרידים לכלי הנשק, בהתחשב בגודלם של הרסיסים שנותרו, אם נותרו.

גם בנושא זה נדמה היה, כי קיים קצה חוט שיש מקום לנסות ולבדוק, שכן אם היה מתברר שנותרו רסיסי קליע משמעותיים נוספים בחלל הגולגולת, המאפשרים בדיקת השוואה בינם לבין כלי הנשק שנתפסו, היה מקום לפנות למשפחה ולבקשה להסכים להוצאת הגופה על מנת לבצע בה נתיחה לצורך תפיסת רסיסי הקליע האמורים.

אשר על כן, נערכה פניה לפרופ' היס והוא התבקש להשיב לשאלות אלה. פרופ' היס הגיש בחודש יולי 2007 חוות דעת נוספת, בה מסר כי **"בהתחשב בגודל הרסיס אין אפשרות, קרוב לוודאי, לערוך השוואה בליסטית שתקבע את כלי הנשק ממנו נורה הקליע שרסיסו נותר בראשו של המנוח"**.

לאור האמור קבע פרופ' היס כי להערכתו **"אין מקום להוצאת גופתו של המנוח מהקבר לשם ביצוע בדיקות נוספות"**.

ה. בחומר הראיות בעניין מותו של איאד לואבנה, נמצאה במהלך עבודת הצוות עדות שנראתה רלבנטית אף לעניין זה. המדובר בעדות תושב נצרת, עומר אבו אסעד, שלדבריו בפני אוספי החומר מטעם הועדה מסר, כי לא רק שראה את אירוע הירי בצומת הקניון, אלא גם

²⁶ ר' פרוטוקול הדיון מיום 22.8.01 וכן עמ' 398 לדו"ח.

צילם את השוטרים היורים בעת הירי ממש. לדבריו, אחד מהם היה שוטר עצבני מאוד, אותו צילם, אך הוא אינו זוכר פרטים מזהים לגביו. כלשונו:

"... ואז השוטר שהוא קרוב לאודי, בצד ימין של הדרך כשמסתכלים מכיוון הקניון למטה לשכונה מזרחית, מתקדם איזה מטר קדימה, זרק מלמטה פצצת גז, ומיד אחרי כן עשה עם הרובה שלו תנועה חצי מעגלית. שמעתי צרור של יריות, וראיתי גם אחרי כן מספר אנשים שהם נופלים, חמש, שש, לא זוכר בדיוק. דועכים במקום. אני הייתי מטושטש מן ההד של הצרור, ומעצם העובדה שאנשים נהרגים מול העיניים שלי. אני לא יכול להגיד אם זה שוטר או שוטרת. הוא יורה מהמותן..."

באותו זמן, לא ראיתי ירי מעוד מקום. רק מאותו שוטר. השוטר שעמד על ידו משמאל, שם לו יד ימין כאילו לעצור אותו, ואז השוטר שירה הדף אותו בידו השמאלית, התקדם וירה... אני נזכר בעוד משהו. כל הזמן, השוטר שירה היה עם תנועות גוף עצבניות מאוד. שמתי לב אליו עוד קודם. הוא היה ממש בלחץ. לא יודע מה קרה לו. אני צילמתי את השוטרים שניות אחרי שירו. אמורים לראות את אותו שוטר בצילום. אחרי שהוא ירה, הוא לא חזר למקום ממנו יצא, ולא היה יותר הקיצוני הימני, אלא השני מצד ימין בשורת השוטרים. הוא התחלף עם השוטר שליידו. בעקבות זריקת רימון הגז, היה מסך עשן, אבל לא מספיק חזק, היתה רוח. כנראה שהוא זרק את זה, שמעתי פצצה, ועד שהגז התפזר, הוא התחיל לירות את זה..."

קלטת זו נראתה חשובה מאוד לענייננו, שכן אם אמנם צולם בה אירוע הקניון, יכולה הקלטת לשפוך אור על האירועים ואולי גם להוביל לזיהוי השוטר שגרם לפגיעות. לפיכך הוחלט שיש לעשות כל מאמץ לאתר קלטת זו.

בבדיקתנו בחומר שנאסף על ידי הועדה לא מצאנו איזכור לכך שקלטת זו נתפסה על ידי אוסף החומר שגבה את גרסת העד וערך עימו סיור בנצרת. כמו כן לא מצאנו אזכור לקלטת זו בדו"ח הועדה או ברשימת המוצגים שהוגשו לה. מדבריו של העד בפני אוסף החומר, לא היה ברור מה עלה בגורל הקלטת. אולם מתצהירו לעדאלה עלה, כי עותק אחד מהקלטת נמסר לעו"ד אבו חוסיין ועותק נוסף נשאר אצלו.

כאמור, על פניו, קלטת זו יכולה היתה לשמש כראיה משמעותית, אם אכן טענתו של העד לגביה – אמינה. לכן נעשה מאמץ לאתר, אף שהיא לא נמצאה בחומר שנאסף על ידי הועדה. לשם כך נערכו פניות ממח"ש לאנשי עדאלה, לעוה"ד אבו חוסיין ולעו"ד נוסף וכן לעד עצמו,²⁷ שמסר כי אין לו עותק מהקלטת.

לבסוף, הועברה למח"ש קלטת על ידי עדאלה. לא הוברר עד תום האם אכן מדובר בקלטת שצילם אבו אסעד אולם ככל הנראה כך הדבר.²⁸ על כל פנים, דו"ח הצפיה בה העלה, כי לא ניתן לראות בקלטת שום פרט היכול לקדם את החקירה בענין זה.

²⁷ ר' מזכרים מז, כב ו-יג בתיק החקירה.

²⁸ ר' מזכר מב בתיק החקירה.

לצורך שלמות התמונה נציין כי עדותו של עד זה נותחה על ידינו בהרחבה בענין לואבנה, ושם הגענו למסקנה, כי יקשה לסמוך על עדותו. חוששנו כי מסקנה זו ישימה גם לענין דנן.

29. לסיכום חלק זה: המדובר במקרה חמור מאוד, שבו בעקבות מטח אש, נהרג אדם ונפצעו חמישה מאש חיה, כשאין חולק לכאורה שלא היתה הצדקה לשימוש באש חיה. מח"ש סברה כי הראיות אינן יכולות להוביל לזיהוי היורה ועל כן החליטה לגנוז התיק. אנו סברנו כי לכאורה מסקנה מח"ש נכונה, אולם בטרם קבלת החלטה סופית, ולאור חומרתו הרבה של האירוע, יש מקום למצות כל פעולה שיכולה ולו בסבירות נמוכה להוביל לקידום החקירה.

מטעם זה בוצעו כל ההשלמות שפורטו לעיל. אלא, שכאמור, השלמות אלה לא הובילו לשינוי הרובד הראייתי ועל כן המלצתנו היא השארת מסקנת מח"ש בענין גניזת התיק על כנה.

שאלת אחריותו של נצ"מ ולדמן לירי שבוצע לעבר ההמון

30. לאחר שבחנו את הראיות הנוגעות לשאלת זהות מבצע הירי הפוגעני, יש לדון בשאלת מתן הוראת הירי, זהות נותנה וחוקיותה. הועדה קבעה כי ולדמן נתן הוראה זו וכי התרשל בכך שנתן הוראה שיכלה להתפרש כהיתר לירי אש חיה (אף כי הועדה קבעה שלא לכך התכוון). כן קבעה הועדה כי לא היה מקום גם להתרת ירי גומי, שכן לא נשקפה סכנה לשוטרים. עם זאת, לא מצאה הועדה כי יש קשר סיבתי בין הוראת הירי שנתן ולדמן לירי שגרם למות המנוח ולפצועים.

31. כידוע, מח"ש, החליטה לגנוז את התיק נגד נצ"מ ולדמן.

32. גם עמדתנו היא, כי יש לסגור את התיק כנגד ולדמן מחוסר ראיות מספיקות ולהלן נפרט.

מי נתן את הוראת הפתיחה באש לעבר ההמון (אם בכלל)?

גרסת ולדמן – הירי נורה באופן ספונטני

33. לדברי ולדמן, הוא לא נתן הוראת פיזור, אף כי השוטרים ביקשו זאת ממנו וכן לא שמע הוראה כאמור. לדבריו, החל הירי באופן ספונטני מתוך חשש ממשי לשלומם של השוטרים, שהיו מתוחים מאוד. עוד ציין, בפני הועדה, כי, להערכתו, היה מקום ליתן אישור לירי גז וגומי:

"...כאשר אני מגלה סימני עצבנות ופחד אצל השוטרים והאירוע באמת היה אירוע קשה ומפחיד ואני בעיני רוחי יכול לתאר לעצמי את התוצאות במידה והיו מגיעים לאותם חמש עשרה שוטרים שנמצאים שם ואני נדרש לתת אישור ירי ואני לא נותן. ירי של

אמצעים, כן, אני מדבר כשאני אומר 'ירי' אני מתכוון לגומי וגז.

השופט תאודור אור: מי ביקש ממך אישור לירי?

תנ"צ משה ולדמן: האנשים שנמצאים שם... הנמצאים שם, לצערי לא יכול לנקוב בשמות, יכול להיות שהמפקדים, היה שם בנדה ואחרים ואני אומר להתאפק ואני מושך וסוחב את זה עד הסוף כדי לתת למכובדים את ההזדמנות להגיע ולהרגיע ואנשים מתקרבים מאוד... מאוד קרוב ובשלב מסוים מתחילים להיפגע מאבנים השוטרים, אני אישית נפגעתי משני אבנים...

השופט תאודור אור: באיזה מרחק הם היו אז מכם ה...?

תנ"צ משה ולדמן: קשה לי להעריך, אני מעריך איזה שלושים ארבעים מטר למרות שלפי התמונות של המקומות אפשר ללכת לשטח ולמדוד ועשיתי את זה אבל המרחקים קצרים מאוד... קצרים מאוד גם בעצם העובדה שהאבנים פוגעים, ברגע שהאבן פוגע אני יודע שאני בזריקת אבן, שלושים מטר ואז ללא שום התרעה מתוך לחץ ועצבנות נפתחת אש אמצעים: גומי וגז כלפי ההמון.

...

השופט תאודור אור: אני אתחיל אולי בשאלה... ברור שאתה היית המפקד במקום?

תנ"צ משה ולדמן: אמת.

השופט תאודור אור: עכשיו, כפי שאמרתי לך זה קצת קשה לקבל שבשניה מסוימת כל כלי הנשק יורים ביחד. גרם משהו, צריך היה להיות משהו. זה יכול להיות שאתה נתת את ההוראה או שמישהו אחר נתן הוראה, תנסה להיזכר אם לא היה איזה שהוא דיבור על כך, אמירה של מישהו. אולי מישהו התיימר במקומך, אולי מישהו מבוהל וצעק, אולי אחד ממפקדי הכוח, האם אתה אומר בוודאות שלא היה... הייתה שום אמירה? תנ"צ משה ולדמן: כן...

השופט תאודור אור: מישהו כשיחס לך אמר: "לפזר", הוראת פיזור.

תנ"צ משה ולדמן: אז אני אעשה סדר ואני אגיד את זה בוודאות...

השופט תאודור אור: כן.

תנ"צ משה ולדמן: וחד וחלק, אני לא נתתי את ההוראה למרות שהיה מחויב מבחינתי לתת אותה, זאת אומרת אני כמפקד במקום, לפי... לאור מה שראיתי, הייתי צריך לתת את הפקודה אבל בתור...

השופט תאודור אור: למה לא נתת אותה?

...

תנ"צ משה ולדמן: מתוך רצון ולא נתתי את הפקודה ואולי חטאתי כי אני נפגעתי ואחרים נפגעו ויכל להיגמר באמת בהרוגים ופצועים במידה והיו מגיעים לקו... לקו השוטרים. אני ככה לא אצן רציני אבל שלושים מטר אפשר לעבור בחמש שניות, לסגור פער של שלושים מטר, חמש שניות זה שום דבר. אני סיכנתי את החיים של השוטרים. עכשיו, גם אילו נתתי ואם היה לדוגמא היה אישור שימוש בירי... אם היה שימוש בנשק חי, כל אחד יודע שאסור וכל אחד יכול לתת את הדין... יצטרך לתת את הדין על זה שהוא ירה במידה וירה. בעובדה, כדי לסכם במילה, לא נתתי את הפקודה, הייתי צריך לתת אותה. הירי בוודאות היה ירי ספונטני של אנשים שירו, למה בו זמניות? כולם הרי עם אצבע על ההדק וניצרה פתוחה כי האיום מגיע והאימה גדולה... והאימה

גדולה, אתה רואה גוש ענק שחור מפחיד ועולה מלמטה כלפי השוטרים. אלה העובדות שהיו שם. (ההדגשות אינן במקור)

34. מחומר הראיות שבתיק, עולה כי, מלבד גרסתו של ולדמן, קיימות שלוש כתות עיקריות של עדים לעניין שאלת זהות נותן ההוראה ועצם מתן ההוראה כאמור.

הקבוצה הראשונה גורסת, כי ולדמן נתן את ההוראה (לבדו או יחד עם אחר). הקבוצה השנייה גורסת, כי אדם אחר נתן ההוראה. הקבוצה השלישית גורסת, כי לאור הסכנה הגוברת והתקרבות ההמון, ביצעו השוטרים ירי ספונטני לעבר ההמון, מבלי לקבל הוראה פיקודית לכך.

העדים לפיהם ולדמן הורה על פיזור ההמון

35. להלן, ייסקרו גרסאות העדים מהן ניתן להסיק, במידה זו או אחרת, כי ולדמן עצמו הוא שנתן פקודת האש.

אלכס דן 36.

העד המרכזי, ולמעשה היחיד, אליו התייחסה הועדה בפירוט לעניין מתן ההוראה, הינו אלכס דן, קצין האג"ם של מרחב העמקים, שפרט לולדמן, היה הקצין הבכיר בשטח.

כך, על פי הועדה :

"נדגיש בהקשר זה, כי סגן ניצב דן מסר בהודעתו, כי פקודת ירי ניתנה על ידי ניצב משנה ולדמן, אשר עמד בסמוך אליו. בעדותו ניסה אמנם סגן ניצב דן להסתייג מדבריו בהודעתו, אך בסופו של דבר אמר, כי "אם אני אמרתי את זה, אז נאמן עלי שאני באותה תקופה זכרתי יותר טוב ממה שאני זוכר כיום" [183]. נוכל לסמוך על גרסתו של סגן ניצב דן בעניין זה."

הראיות מצביעות על כך, שגרסת דן בענין זה אינה חד משמעית כלל.

הגרסה הראשונה מפי דן ניתנה בתיק המשטרה, לצח"מ שחקר את האירוע, שם הוא אמר את הדברים הבאים :

"אחרי שהממ"ר נפגע והם²⁹ המשיכו אליו מטווח קצר, ניתנה פקודה לגז ולגומי".

כלומר, בגרסתו הראשונה לא ציין דן, כי הפקודה ניתנה מפי ולדמן עצמו, והוא רק העיד כי ניתנה פקודה ספציפית לגז ולגומי.

בגרסתו הבאה בענין זה, בהודעה שמסר בפני אוספי החומר מסר, כי :

"אז חטפנו מטח יותר גרוע. הממ"ר עצמו ספג מספר אבנים. ניתנה הוראת פיזור על ידי הממ"ר."

בפעמיים בהן הופיע בפני הועדה חל כרסום בגרסתו השניה של דן, זו שנמסרה לאוספי החומר, לפיה ניתנה ההוראה על ידי ולדמן כך העיד דן בפעם הראשונה בפני חברי הועדה: "השופט תאודור אור: אתה בהודעה שלך בפני חוקרי הועדה אמרת שמי שנתן את ההוראה היה הממ"ר..."

סנ"צ אלכס דן: אני אמרתי... לא זכור לי שאני אמרתי שהממ"ר נתן את ההוראה, אבל אם היא כתובה אז יכול להיות.

השופט תאודור אור: לא אמרת את זה בהודעה הראשונה שגבו אותך במשטרה, אבל למיטב זכרוני אתה אמרת את זה כש...

סנ"צ אלכס דן: לא זכור לי, אני אמרתי שניתנה הוראת ירי יותר על סמך זה שאני שמעתי את כולם יורים שם במכה אחת, אני לא בטוח שאמרתי שהממ"ר, אם זה ניתן, אז...

השופט תאודור אור: אני אקריא לך, אני מקווה שאני לא טועה, בהודעה השנייה שלך בעמוד 13 אני מקריא, "הממ"ר עצמו ספג מספר אבנים, ניתנה פקודת פיזור ע"י הממ"ר..."

סנ"צ אלכס דן: יכול להיות...

השופט תאודור אור: אחרים העידו גם כן שהממ"ר עשה זאת וגם ציטטו בדיוק מה הוא אמר מילולית, אתה זוכר את המילים שהוא אמר?

סנ"צ אלכס דן: לא, לא זכור לי.

השופט תאודור אור: אנחנו יודעים מעדים רבים שמה שקרה, שהיה מטח של אש, כל כלי האש ביחד...

סנ"צ אלכס דן: נכון, בגלל זה אני גם אמרתי...

השופט תאודור אור: סליחה, ולכן זה לא מקרה שכולם יורים, מישו אמר להם לירות. אתה גם אמרת שמישהו אמר לירות, בהנחה שזה...

סנ"צ אלכס דן: אני משער את זה על סמך העובדה שפשוט כולם פתחו באש שניתנה שם איזה פקודה, כי אני לא שמעתי את הפקודה בעצמה.

השופט תאודור אור: למה אמרת שזה איזה השערה, אתה...

סנ"צ אלכס דן: לא אמרתי שזה השערה, נכון... אני פשוט מאופי הדברים, מהעובדה...

השופט תאודור אור: האם נכון שהממ"ר היה המפקד במקום?

סנ"צ אלכס דן: הממ"ר היה במקום, נכון...

השופט תאודור אור: מי יכול לתת הוראה חוץ מהממ"ר?

סנ"צ אלכס דן: סביר מאד שזה רק הממ"ר."

וכן –

"השופט תאודור אור: היה ממ"ר שניהל משא ומתן כשאנשים עומדים מאחוריו"

ונשקים בידיהם, והנה הממ"ר נפגע, ובהודעה שלך מיד נפגע הממ"ר ואז נתן הוראה, זה מה שאני קורא מההודעה שלך. זה מזכיר לך את הדבר הזה?
סנ"צ אלכס דן: זה מזכיר לי ואם אני אמרתי את זה, אז נאמן עלי שאני באותה תקופה זכרתי יותר טוב ממה שאני זוכר כיום, עברה שנה מאז..."

וגם –

"פרופ' שמעון שמיר: אתה כבר אמרת קודם שלא, אבל אני מפציר בך לנסות להיזכר.
סנ"צ אלכס דן: בסדר, אולי לעניין הזה אני פשוט אבהיר את הנושא. תראו, מדובר באירוע של ערב יום כיפור, אחרי שאנשים עובדים כמה 4 ימים רצוף עם הפסקות קלות לאורך כל הדרך, בריצה מטורפת, בחוסר של אמצעים, בחוסר שינה, בחוסר יכולות, מגיעים לאירוע שבו אתה מותקף בזריקת אבנים, בג'ולות, בבקבוקים שעפים עליך, סוגרים עליך מרחק, צעקות "מוות ליהודים- איטבח אל יהוד", כל מיני דברים כאלה. הייתי אומר שקשה מאד באירוע כזה לזכור במדויק מה בדיוק אמר שמה כל אחד אפילו מהאנשים, קשה מאד... יש דברים שהם בולטים ואתה תזכור אותם, ויש דברים שהם בולטים ויכנס לך באיזה שהיא צורה לתודעה, אבל לדעת בדיוק מה קרה בכל שניה ושניה במצב כזה, הייתי אומר שזה קשה.

פרופ' שמעון שמיר: אתה לא חושב שלפקודה לירות מטח שממנו היו מיד נפגעים, יש איזו שהיא בולטות, זה לא אחד מאירועים רבים, זה היה המפנה שם במצב.

סנ"צ אלכס דן: היו נפגעים, אני לא יודע בדיוק כמה, ופקודה כזו היא פקודה משמעותית אין ספק, אבל זה... אני אומר עוד הפעם, המצב הוא כזה שאתה... אין, זה מה שקורה, אתה אפילו... אני אמרתי, מספיק שמישהו ילחץ על ההדק, יפלוט את התחמיש גז הראשון או הגומי וכל האחרים יחשבו שנתנו פקודה לאש, והם ירו, כי הם מרוכזים במה שקורה מולם...

פרופ' שמעון שמיר: על העניין הזה אין מחלוקת...

סנ"צ אלכס דן: סובלים שעות ובום, פתאום אחד מוציא כולם מוציאים אחריו.

פרופ' שמעון שמיר: על העניין הזה אין מחלוקת, כל העדים אומרים שניתנה הוראה, השאלה היא מי נתן ומה נתן. היה מטח אחד או שניים?

סנ"צ אלכס דן: אני זוכר שהיה מטח, אני לא...

פרופ' שמעון שמיר: הסיבה שאני שואל היא שבהודעה שלך...

סנ"צ אלכס דן: להתייחס למטח מצבים של עוד פעם ועוד פעם?

פרופ' שמעון שמיר: אליעז חליל, אתה אומר לו "נורו שני מטחים, בעקבותיהם כל הקהל נס מהמקום", היום כבר אינך זוכר זאת?

סנ"צ אלכס דן: אם אמרתי את זה בעדות אז אני סובר שזה הכי קרוב לאירועים וזה הכי נכון."

בעדותו השניה בפני הועדה העיד דן כדלקמן:

"פרופ' שמעון שמיר: בשמיני באוקטובר, כאשר קרה הירי מן המקום ההוא שתיארת

אותו עם פחי האשפה לעבר המפגינים מהשכונה המזרחית... יש לנו ידיעות סותרות על השאלה מי נתן את הוראת האש. היתה... היה שם ירי שתואר על ידי רבים כמטח שהוא פרי הוראה ובשלב מסוים ציינת שהממ"ר נתן את ההוראה הזאת.

אלכס דן: אני לא בדיוק ציינתי, כבוד השופט אור בזמנו שאל אותי האם ייתכן שהממ"ר, בגלל שהוא המפקד במקום, הוא זה שייתן את ההוראה ואני אמרתי שזה סביר וזה ייתכן. אני לא אמרתי ששמעתי אותו נותן את ההוראה.

פרופ' שמעון שמיר: הנה, אני יכול לקרוא לך את הקטע שאתה מתייחס אליו. השופט אור שואל אותך: "היה ממ"ר שניהל משא ומתן כשאנשים עומדים מאחוריו ונשקים בידיהם והנה הממ"ר נפגע? בהודעה שלך: "מיד נפגע הממ"ר ואז נתן הוראה"... זה מה שאני קורא מההודעה שלך, זה מזכיר לך את הדבר הזה?" ועל זה אתה אומר: "זה מזכיר לי ואם אני אמרתי את זה, אז (לא ברור) עלי שבאותה התקופה זכרתי יותר טוב ממה שאני זוכר כיום".

אלכס דן: אני אמרתי שלא שמעתי את פקודת האש, אם אני לא טועה ונאמר לי על האופציה שייתכן והממ"ר הוא נתן אותה, אמרתי שכן, כי הוא היה מפקד בשטח, זה מה שאני זוכר כרגע.

פרופ' שמעון שמיר: הגרסה שלך היום שייתכן שהוא נתן? האם על פי ההליכים כשיש מפקד גבוה וישנה שאלה פה מאוד – מאוד מכרעת אם לפתוח באש על מפגינים, האם לא המפקד הבכיר ביותר צריך...

אלכס דן: אמרתי שזה נראה לי מקובל, מכיוון שאני בשטח באירוע עצמו רצתי בין כוחות, כי זרמו כל הזמן כוחות ואני עליתי וירדתי, אז נראה לי שזה יהיה סביר שהמפקד בשטח הוא זה שייתן את ההוראה, אבל ממשית לשמוע אותה – אני לא זוכר ששמעתי". (כל ההדגשות אינן במקור)

באשר לשאלת סמיכותו לולדמן, שיש בה רלבנטיות לעניין מסוגלותו של העד לשמוע את ההוראה, מספר דן, בהמשך הדברים, כי הוא נע בין הכוחות שבצומת עצמו לבין הכניסה לשכונה המזרחית³⁰.

לסיכום, עדות דן בענין זה אינה חד משמעית ולא נראה כי ניתן להסתמך עליה לצורך קביעה במשפט פלילי. לכך מצטרפות עדויות נוספות, כפי שיפורט להלן.

37. רמזי כריים

רמזי כריים, תושב נצרת, מספר בתצהירו, שראה אדם "לבוש אזרחי", שעמד בין השוטרים והורה להם להתפזר ולפתוח באש.

בעדותו בפני הועדה, הוא מספר כי מדובר באדם לבוש ב"מדים אזרחיים", שדיבר עם זידאן, אחד מהמכובדים שנכח במקום.

³⁰ ר', למשל, דבריו, בעדותו הראשונה בפני הועדה: "הייתי נזיל. הלכתי, חזרתי..."

על פי גרסת העד, הוא עמד במרחק של כ-50-60 מטר מהשוטרים, כשפניו אל ההמון וגבו אל השוטרים, במטרה למנוע מאנשי נצרת להתקדם. לדבריו, ראה את הכל כשהסב את ראשו. יודגש, כי הרחוב היה חשוך מאוד, לאחר שההמון ניפץ את התאורה שבו. מכיוון שהעד מתאר אדם ששוחח עם המכובדים, מדובר אולי בולדמן, אך העניין לא לובן עד תום, ואף לא לובנה משמעות הביטוי "מדים אזרחי" ועד כמה תואם הדבר למראהו של ולדמן.

38. עבד ענתאווי

עבד ענתאווי, מנהל משרד ועדת המעקב של ראשי הרשויות המקומיות הערביות, סיפר בפני אוספי החומר, כי שמע את אחד מאנשי המשטרה אומר: **"לירות בהם"** וכי הוא פנה אליו ואמר לו כי הוא **"פשיסט וממזר"**. לדברי העד, תוך כדי האירוע אמר לו עלי סלאם, סגן ראש עיריית נצרת, כי האיש שאותו שמע עבד נותן את ההוראה, הוא ולדמן.

כפי שיובא בהמשך, עלי סלאם עצמו, שעמד בסמוך לולדמן, מסר תיאור שונה.

39. אחמד זועבי

אחמד זועבי, סגן ראש עיריית נצרת, שטען, כי היה על גג בית בשכונה המזרחית, מסר, כי נאמר לו שהאבן פגעה בידו של ולדמן ושהוא נתן הוראת אש³¹. מדובר בעדות שמועה, שהעד לא קלט בחושיו שלו, ויוער, בנוסף, כי גרסתו בפני הועדה היתה, כי ההמון היה במרחק של חמישה מטרים מהשוטרים, דבר שאינו תואם את יתר הראיות בתיק.

40. מאיר שבתאי

מאיר שבתאי, ששירת שירות חובה במג"ב, והיה תחת פיקודם של סוויד וקירזנר בפלוגת שדמה, מסר בפני אוספי החומר, כי השוטרים קיבלו הנחיות לפיזור, והוא **"חושב"** כי הממ"ר הוא שנתן את ההנחיה. בפני הועדה היה העד החלטי יותר ולדבריו – הממ"ר הוא שנתן את ההנחיה, תוך שימוש במילים: **"תתחילו לפזר, תשתמשו באמצעים"**.

41. יוסף סוויד

יוסף סוויד, סגן מפקד פלוגת שדמה, מסר, בהודעתו שבתיק המשטרה ובפני אוספי החומר, כי ניתנה הנחיה לירות גומי, אך אינו מציין מי נתן אותה ההנחיה. רק בפני הועדה הוא העיד, כי **"נדמה לו"** שהממ"ר הוא שנתן אותה:

"השופט תאודור אור: מי נתן את ההוראה?"

יוסף סוויד: נדמה לי הממ"ר.

השופט תאודור אור: הממ"ר. אתה שמעת את זה?

יוסף סוויד: אני לא שמעתי את אבל עד כמה שאני זוכר זה הממ"ר, כי אתה יודע הרבה קצינים בכירים היו במקום...". (ההדגשות אינן במקור)

³¹ ר' דבריו בפני אוספי החומר.

42. רמי רווה

גם העד רמי רווה, שמסר לראשונה גירסה במסגרת השלמת החקירה, מסר כי:
"עד כמה שאני זוכר, היה קטע שהסתערו ההמון לכיווננו ואז ניתנה הוראה – אני חושב, על ידי הממ"ר – להשתמש באמצעי פיזור".

יודגש, כי עד זה, כאחדים מהעדים האחרים, לא מסר שההוראה היתה להשתמש באש חיה דווקא, אלא להשתמש ב"אמצעי פיזור". כן עולה מדבריו, כי הוא אינו בטוח לגמרי שנותן ההוראה הינו ולדמן.

43. אלו הם העדים מהם ניתן להסיק כי ולדמן הוא שהורה על פתיחה באש לעבר ההמון.

44. בנוסף קיימים עדים, מדבריהם ניתן להסיק כי הוראת האש ניתנה על ידי ולדמן ודן, במשותף, או על ידי מי מהם.

45. ולדימיר גולוב

ולדימיר גולוב, שוטר ביס"מ עמקים, סיפר בהודעתו בפני אוספי החומר, כי את הפקודה נתנו הממ"ר וקצין אג"ם יחדיו:

"מי שנתן את ההוראה היו ממ"ר וקצין אג"מ. אני שמעתי את ממ"ר, הוא אמר, תירו. הוא צעק את ההוראה, כי הוא חוטף אבנים. הרבה שוטרים שאלו אם אפשר לירות ובשלב מסוים, אחרי מספר בקשות..., הוא נתן אישור ירי."

לדבריו שם, היה קרוב לממ"ר.

כמו כן תיאר העד, כי הממ"ר הורה למכובדים להתרחק, כי הוא הולך לתת פקודת פיזור.

אף בחקירתו בפני הועדה מסר כי הוא חושב שמדובר בממ"ר ובקצין האג"ם **"שנתנו את זה ביחד"**.

46. רן שמעון

גם העד רן שמעון, שוטר יס"מ עמקים, טען בפני אוספי החומר, כי הפקודה, שהוא זוכר שלשונה הייתה **"אש"**, ניתנה על ידי **"הממ"ר או אלכס דן"**. הוא העריך, כי הגיוני, שהמפקד הבכיר, במקרה זה הממ"ר, נתן את הפקודה, אך יכול להיות שמקורה היה בקצין אחר.

יוער, בהקשר זה, כי על פי דברי דן עצמו, היה אף הוא מעורב במתן ההוראות לשוטרים בעניין פיזור ההמון, אף כי בשלב הקודם למטח, והוא ציין כי הנחה אותם, שאם יש אישור לירי, יש לירות נמוך, לכיוון הברכיים.

העדים לפיהם אדם אחר הוא שנתן את ההוראה לפתיחה באש

47. מגרסאות חלק מהעדים עולים שני שמות אחרים של מפקדים בשטח, בכירים פחות מולדמן, כאלה שהורו על פתיחת האש – דן ואנדריי קירזנר :

48. ארטבזד שפירו

ארטבזד שפירו, איש מג"ב שדמה, מסר, בפני אוספי החומר, כי לפני שהגיעו המכובדים לשוחח "עם הקודקודים" קיבל פקודה מקירזנר לירות גומי, אולם לאחר מכן הפסיקו לפזר אותם. בהמשך, לאחר שידוי האבנים הפך מסיבי יותר: "קיבלנו הוראה לירות" – אך הוא לא מתייחס לזהות נותן ההוראה.

בפני הועדה טען, כי לאחר שהמכובדים סיימו לדבר עם הקצינים, התחיל ההמון לזרוק אבנים ונתנה פקודה של קצין לירות גומי. לשאלת השופט אור, מסר, כי מדובר בקצין "שלו", כאשר עולה מהקשר הדברים והדבקם, כי מדובר בקירזנר. לדבריו, יוסף סוויד, סגן מפקד הפלוגה, צעק להפסיק את הירי. יודגש, כי גם סרגיי רובנפיר, שוטר פלוגת שדמה, אישר, כי סוויד צעק על קירזנר להפסיק לירות.³²

יצויין, כי לדברי קירזנר עצמו, בסוף חקירתו על ידי הועדה, הוא שהנחה את השוטרים תחת פיקודו "לירות אמצעים". עם זאת, ככל הנראה מדובר בשלב שקדם למטח (שלב שבו ירה אף הוא, לפי דבריו, לפני הגעת ולדמן לזירה), שכן בתחילת עדותו הוא מספר כי הירי בשלב המטח היה ספונטני.

להשלמת התמונה יוער, כי גם ולדיסלב ברנוב הניח כי שפירו קיבל את ההוראה מקירזנר.³³

49. מני בנימין

מני בנימין, סגן מפקד היס"מ, מסר בפני אוספי החומר, כי ההוראה ניתנה על ידי קצין האג"ם.

50. ענת פלביאן

ענת פלביאן, שוטרת יס"מ, סיפרה בפני אוספי החומר, כי קצין האג"ם, שעמד בסמוך לולדמן, הוא שנתן את ההוראה לפתוח באש וכי אינה זוכרת שולדמן עצמו נתן הוראה כזו. בפני הועדה טענה שוב, כי היא חושבת שאלכס דן הוא שנתן את ההוראה.

העדים לפיהם לא ניתנה כלל פקודת אש והמטח היה ספונטני

51. להלן, יסקרו גרסאות העדים מהן ניתן ללמוד כי הירי לעבר ההמון נעשה ללא כל הוראה פיקודית.

³² ר' דבריו בפני הועדה.

52. אנדריי קירזנר

אנדריי קירזנר, מפקד בפלוגת שדמה, מסר בפני אוספי החומר, כי:
"אף אחד לא נתן פקודה. אנחנו פשוט נאלצים להגיב, על מנת להדוף את המתפרעים.
ירינו גז וגומי."

וכן טען, בעדותו בפני הועדה, כי לאחר שהתחיל ידוי האבנים והמכובדים עזבו את המקום:
"לא נשארה לנו ברירה, אלא לפזר את האנשים."

53. רפי בן דוד

רפי בן דוד, מפקד יס"מ עמקים, מסר בהודעתו בפני אוספי החומר, כי הירי שנפתח היה ספונטני, וארע עקב מטח אבנים "מזעזע" שחטפו השוטרים.

בפני הועדה מסר, כי:

"נוצר איזה מצב כזה שהוא לא מוגדר ולפתע, בלי שום התרעה מוקדמת נפתחה עלינו אש משמיים. ירינו ים של אבנים שנוחתות עלינו מטווחים קצרים. אני לא חושב שיש מישור בכוח הזה שהיה שם שלא חטף אבן. אני חטפתי אבנים בידיים... גם מפקד המרחב קופץ עם ידיים ובשלב הזה הייתה פתיחה באמצעי גז וגומי של הכוח לעבר אותם אנשים. אנחנו כולנו הרגשנו את הסכנה הממשית שהייתה שם."

וכן, שם:

"השופט תאודור אור: בהתחשב בכך היה מוצדק להשתמש בירי חי?
רפי בן דוד: אני אומר, מאחר והיה בידינו, תסלח שאני אומר לך ככה, מאחר היה בידינו אמצעי פיזור ולא ניתנה הוראה אחרת, אני אישית הייתי עם נשק, כמו כל שוטר אחר, לא העזתי להשתמש בנשק חי, הפתיחה באש הייתה אוטומטית... 'אוטומטית' אני אומר אש ללא פקודה של אמצעי פיזור: גז וגומי לעבר המתפרעים, דבר שסילק מאתנו את הסכנה וזה עשה את שלו."

גם בחקירתו השניה בפני הועדה העיד ברוח דומה:

השופט האשם חטיב: נשאלת קודם על ידי השופט אור בעניין הוראת הירי. האם בכל זאת זה נראה לך סביר, שללא הוראה פתאום עשרים או עשרים וחמישה שוטרים שהיו בקו הראשון, כולם יירו ביחד? הרי בכל זאת יש לעניין של סכנה או תחושת סכנה, לפעמים היא שונה מאדם לאדם, אני רק אוכל להגיד לך שלפחות שניים מכוח מג"ב שהיו שם, אמרו שלדעתם גם, שבוצע הירי לא הייתה הצדקה, ולא הייתה סכנה. אז איך יכול להיות בלי פקודה, לדעתך זה נראה סביר שכולם יירו ביחד?

³³ ר' הודעתו בפני אוספי החומר.

רפי בן-דוד: נכון שאנשים יכולים לראות דבר מסוים בצורה שונה. כל אחד ודעתו. אני מניח שהייתה איזושהי הדרגתיות. מספיק שאחד. המתח שם היה כל כך גדול, שכולם שם היו דרוכים ומוכנים שהניצוץ הקטן בעצם ידליק את כולם. להגיד לך שהיה ירי של גומי אחד או גז אחד, ומיד לאחר מכן הצטרפו האחרים, זה יהיה לא אחראי מצדי. אני רק מתאר את המצב שהיה. נשמע רעש של מטח, שכביכול, רוב האנשים, אם לא כולם, פתחו באש במצב הזה. כשאני מדבר על אש, אני מדבר על אמצעי פיזור, כמובן."

וכן -

"עו"ד שטיין: עכשיו, שאלה נוספת שאני רוצה להבהיר. שאל אותך כבוד השופט חטיב. יש לנו מצב שעל פניו... לכאורה, בשאלות ששואלים הוא נראה לא סביר, שפתאום, בבת אחת, חמישה עשר או עשרים, או עשרים וחמישה שוטרים יורים בבת אחת. אתה התחלת לתת תשובה ואמרת שיש ניצוץ שמדליק את זה. אני רוצה להציע לך תיזה ותגיד לי אם היא נראית לך סבירה – שאתה עומד שמה ואתה אומר לנו שאתה צועק כמה פעמים לשוטרים לא לירות, כי אתה מרגיש שזה על הסף ואתה מצאת לנכון לצעוק להם כמה פעמים: "אל תירו". בכזה מצב שכולם באים עם הנשק מכוון, עם הניצרות פתוחות, עם האצבע על ההדק וכולם במתח ובלחץ, תסכים איתי שמאוד סביר שבשנייה שמישהו יורה – כולם יורים יחד איתו ויש מטח, נכון?

רפי בן-דוד: זה מה שהסברתי." (ההדגשות אינן במקור)

כן נציין, כי מדבריו בפני הועדה, עולה, כי מיקומו היה כזה שאפשר לו לשמוע את השיחה שבין ולדמן למכובדים וכי לא שמע את ולדמן נותן את ההוראה:

"עו"ד שטיין: תסכים איתי שאם במרחק הזה שאתה עומד מוולדמן, אתה שומע את השיחה בינו לבין מכובדים, אם ולדמן היה נותן פקודת אש באותו זמן, היית חייב לשמוע את זה?

רפי בן-דוד: אני מאמין שכן.

עו"ד שטיין: ולא שמעת כזה דבר?

רפי בן-דוד: לא שמעתי, אני ראיתי מה הוא עשה, אני לא שמעתי שהוא מדבר.

עו"ד שטיין: מה פירוש: "ראיתי מה הוא עשה"?

רפי בן-דוד: כי מיד עם הירידה של המכובדים, כשהם ממש נלחמו בידיים עם ההמון כדי לנסות להרחיק אותם, התחיל מטר האבנים שהיה כמו... שכיסה את שמייים... פשוט ולדמן היה בין הראשונים שנפגע, קיבל אבנים באזור הראש, באזור היד, אני זוכר את הבריחה שלו אחורה עם... עם כיסוי הראש על ידי הידיים שלו ובמקביל היה את הפתיחה באמצעי הגז וגומי שהיו ברשות הזה... כמו שאמרתי ירי ספונטני." (ההדגשות אינן במקור)

54. רפי כהן

רפי כהן, מפקד צוות ביס"מ עמקים, מסר בהודעתו בפני אוספי החומר, כי לא שמע הוראת פיזור מטעם ולדמן וכי לא הייתה כלל פקודת אש. כן מסר, בדבריו בפני הועדה, כי

כשהנכבדים שוחחו עם ולדמן, הם היו לפניו, סמוכים אליו וכן מסר, שוב, כי הירי היה ספונטני, והוא עצמו ירה ירי גומי בלי ההוראה.

55. ולדיסלב ברנוב

ולדיסלב ברנוב, איש מג"ב שדמה, מסר בפני אוספי החומר, כי אינו יודע אם בכלל ניתנה פקודה.

56. אברהם שי

מפקד תחנת בית שאן, סגן ניצב אברהם שי, שהוזעק למקום אף הוא, והיה נוכח בשיחה עם המכובדים, אמר לחוקרי המשטרה, כי לאחר מטח אבנים, נורה גז לעבר ההמון. הוא אינו מספר שניתנה הוראה לירי האמור. כן עולה מדבריו, כי היתה הנחיה פוזיטיבית שלא לירות ירי חי.

57. ציון שרף

ציון שרף, ראש צוות ביס"מ עמקים, העיד בפני הועדה (כאשר לא עולה מגרסאותיו הקודמות כי אזכר את עניין השיחה עם המכובדים, שקדמה לירי הרלבנטי לענייננו) כי לאחר שהמכובדים "לא הצליחו להסתדר עם השכונה המזרחית", נעשה שימוש בגז ובגומי. לשאלת הועדה, מסר כי אינו זוכר האם הירי בוצע עקב הוראה או באופן ספונטני.

58. עלי סלאם

עלי סלאם, סגן ראש עיריית נצרת, שהיה בין המכובדים שניגשו לולדמן, מספר בתצהירו, כי האש נפתחה "ללא כל אזהרה או הודעה", אף כי יש להעיר שיתכן ודבריו מתייחסים לכך, שההמון לא הוזהר מפני הירי. מגרסאותיו עולה כי היה בסמוך לולדמן בעת הירי והוא אינו מציין כי זה האחרון הוא שהורה על הירי.

כך עולה מדבריו בחקירתו במשטרה, כי הירי החל כשדיבר עם ולדמן:
"נודע לי שולדמן נפצע בידו מאבן ושדיברנו ביחד היה ירי...".

ובפני אוספי החומר טען, כי הירי החל שניות לאחר שסיים לדבר עם ולדמן:
"שניות לאחר שהסתיימה השיחה אני כבר הייתי בכיוון לחזור חזרה ומאחורי השוטרים שהיו במחסום שמעתי ירי חי".

וכך גם עולה מדבריו בפני הועדה:

"עלי סלאם: כן, כשהגענו לולדמן ודיברנו איתו... כשאני הגעתי למשה וולדמן ודיברתי איתו שיחזיר את השוטרים אחורה ל... על יד הקניון ואנחנו נחזיר את כל הצעירים אחורה, אז ב... ברגעים האלה שאני מדבר איתו, הוא אומר: "הנה, נפצעתי ביד", אני גם קיבלתי אבן ביד, אז אמרתי לו "מה זה, קורה", אז הוא אומר לי: "תשמע, אני כבר לא יכול להתאפק יותר", אז אמרתי לו: "מה אתה לא יכול להתאפק?", אומר לי "עלי,

ניסיתי את הכל, עכשיו גם הנה, קיבלתי מכה, אני לא יכול להתאפק, אני צריך לקחת את העניינים יותר רציני", אז אמרתי לו: "בוא נעזר, נראה איך נחזיר את הצעירים ואיך זה", לא... לא יכלנו, אני אגיד לך את האמת, לא יכלנו, ב... כשאני דיברנו עם וולדמן ורציני לחזור לראות מה קורה, אז החבר'ה האלה שהיו אחרי מיכלי האשפה יצאו בצרור... ירו על החבר'ה... עכשיו, כשאני דיברתי עם וולדמן וחזרתי אז החבר'ה האלה, היס"מים יצאו בצרור וזה... אני לא מומחה בנשק, אבל זה ירי חי, זה היה ירי חי..."

עד זה אינו מציין אפוא כי ולדמן, שלידו עמד, נתן הוראת פתיחה באש. עם זאת, למען שלמות התמונה נפנה לעדות ענתאוי, שהוזכרה לעיל.

ניתוח העדויות הרלבנטיות

59. עקב ריבוי הגרסאות, כפי שנסקרו לעיל, לא ניתן להגיע למסקנה חד משמעית בשאלה האם ולדמן נתן את ההוראה או אם בכלל ניתנה הוראה כאמור.

60. ראשית, כאמור, ולדמן עצמו הכחיש את מתן ההוראה, אך אמר, באותה הנשימה, כי אם לא הייתה נפתחת אש, היה מורה על פיזורו של ההמון. הראיות מצביעות על כך שולדמן, עת הגיע למקום, הורה על הפסקת השימוש באמצעים כנגד ההמון וסרב בהמשך הדברים לאפשר שימוש כאמור, על אף פניות רבות של שוטרים אליו. העובדה, כי הוא ציין כי היה מקום ליתן הוראה לפיזור ההמון, יש בה משום סממן לאמיתות דבריו וליושרו, שכן הוא אינו אומר כי הירי היה בלתי מוצדק, אף כי מן הסתם ידע, כי הדבר יהיה בעוכריו. עם זאת, מנגד, כמובן, ניתן לטעון, כי ולדמן ניסה להנות משני העולמות: לאשר את צדקת הירי מחד ומנגד – לנער עצמו מאחריות למתן ההוראה לאותו הירי.

61. להכחשתו של ולדמן, המקשה, מטבע הדברים על הוכחת הטענות נגדו, יש להוסיף את הנקודות הבאות:

ראשית, המדובר באירוע מסעיר ואף רועש מאוד, שנטלו בו חלק עשרות אנשים, עובדה המקשה על שמיעה מדויקת של הנאמר ועל זיהוי המדבר.

שנית, כפי שעולה לעיל, כמעט כל העדויות שנסקרו, לפיהן ולדמן הוא שנתן את ההוראה, לא היו חד משמעיות, נקטו בלשון "אולי" או "יתכן" או הסבירו, כי שמו של ולדמן הועלה בשל הנחה כי סביר שכך התנהלו פני הדברים.

שלישית, יש לשקול בזהירות רבה את דברי השוטרים שמסרו כי קיבלו הוראה לירי, שכן קיים להם אינטרס לציין, כי המטח נעשה בהוראת ולדמן או אחר, על מנת להסיר אחריות מכתפיהם שלהם.

רביעית, יש לתת משקל רב לעדות עלי סלאם, סגן ראש עיריית נצרת, שמדבריו עולה כי אף שעמד סמוך לולדמן, לא שמע הוראה כאמור. אין כל אינדיקציה, כי לעד זה יש אינטרס לחפות על ולדמן.

חמישית, ישנן עדויות לפיהן נמסרה ההוראה מפיו של אחר.

שישית, קיימות עדויות לפיהן הירי היה ספונטני, כתוצאה מהאימה שחשו השוטרים. נכון הוא, כי יתכן שמספר שוטרים ירו מבלי לשמוע את ההוראה ואחרים, ששמעו אותה, ירו גם הם, אולם לא פשוט להניח כי הדברים ארעו בד בבד, ובודאי שיש בכך משום ספק לזכותו של ולדמן.

שביעית, אם אמנם ולדמן נתן ההוראה, מתעוררת תמיהה מדוע לא חיכה עד להסתלקות המכובדים או לפחות דאג כי לא יפגעו לפני שהורה על שימוש באמצעים. ויוער, בהקשר זה, כי על פי עדות עלי זידאן בפני הועדה ואוספי החומר מטעמה, ביקשו המכובדים במיוחד מולדמן לדאוג כי לא יפגעו, כיוון שניצבו בתווך בין השוטרים לבין ההמון.

שמינית, על פי עדותו, עמד ולדמן לפני היורים, בצד שמאל של המכולה, שם דיבר עם המכובדים³⁴. יכול שמיקומו זה חשף אותו לסכנה מצד השוטרים, ואם אמנם כך היה, הדבר אינו מתיישב עם מתן הוראה לפתיחה באש על ידו.

62. כל האמור לעיל תומך במסקנה, כי לא ניתן יהיה להפריך את גרסת ולדמן במידה הנדרשת בפלילים ולא ניתן יהיה להוכיח, כי הוא זה שנתן את הפקודה או לפסול את האפשרות כי הירי היה ספונטני ובוצע על ידי מי מהשוטרים, ללא פקודה כאמור.

עמדת הועדה

63. כאמור, קבעה הועדה על פי הראיות שהונחו לפנייה, כי ולדמן הוא שהורה על פיזור ההמון: **"גם באשר לשאלה, אם ניתנה הוראה לפזר את המתפרעים ומי נתן אותה, אין אחידות דעים בין השוטרים. יש שהעידו, כי שמעו הוראה. יש הטוענים, כי ירו באופן ספונטני, בלא ששמעו הוראה כלשהי. מבין אלה שהעידו כי הייתה הוראה, חלק העיד כי היא ניתנה על ידי ניצב משנה ולדמן. לעניין זה יש להדגיש, כי מן העדויות עולה רמת מעורבות גבוהה של ולדמן בניהול האירוע בכלל, ובשאלת השליטה על פתיחה באש בפרט. לעניין זה ברור, כי עובר לשלב בו בוצע הירי אסר ולדמן על ירי כלשהו^[181]. היה ברור עוד, כי ירי באירוע זה טעון את אישורו, ואת אישורו שלו בלבד. תמונה זו משתלבת היטב עם העובדה, שוולדמן היה מפקד האירוע, ושניצב בסמוך לקו הקדמי של השוטרים. על רקע זה, ובהתחשב בראיות המהימנות עלינו, מסקנתנו היא, כי הפקודה לירות אמנם ניתנה על ידו."**

³⁴ ר' דבריו בפני אוספי החומר.

"בהיותו מפקד מרחב עמקים של משטרת ישראל, ביום 8.10.00, פיקד על כוח המשטרה באירוע באזור צומת הקניון בנצרת, בו נורו למוות שני אזרחים ונפצעו רבים, חמישה מהם מאש חיה, ככל הנראה כתוצאה מירי המשטרה. באירוע זה נתן פקודת אש לכוח, או התיר ירי כאמור, ללא הצדקה, ובניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה. לאחר האירוע נמנע מעריכת תחקיר מסודר של האירוע, בניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה, ובניגוד למתחייב בנסיבות העניין. בהמשך לכך, ליווה באופן צמוד את חקירתו של האירוע שהתרחש בצומת הקניון ביום 8.10.00, ואף הינחה את החוקרים הכפופים לו פיקודית, וזאת תוך ניגוד עניינים אישי, בהיותו מעורב אישית באירוע האמור כמפקד כוחות המשטרה במקום".

...

בפרק בו דנו באירועי נצרת בימים 2.10.00 ו-8.10.00, תיארנו בפירוט את האירועים שהתרחשו ביום 8.10.00 בצומת הקניון^[371]. מן האמור שם עולה, שכל פרטי האזהרה הרביעית הוכחו, פרט לעניין אחד. כפי שהובהר שם, לא נוכל לקשור את מותו של אחד משני ההרוגים באירועי הקניון, עומר עפאוו, לאירוע הירי על ידי כוחות המשטרה לו אחראי ניצב משנה ולדמן, אם כי קיים חשד לקשר כזה.

עוד הוכח, כי בהיות ניצב משנה ולדמן מפקד מרחב עמקים של משטרת ישראל, באירוע שהתרחש בנצרת ביום 8.10.00, נתן פקודת אש לכוח, בלא שנתן דעתו במידה מספקת לסיכון הטמון בירי של אש חיה לעבר אזרחים. כתוצאה מסתברת של מחדל זה, בוצע על ידי שוטרים ירי של אש חיה, אשר גרם לפציעות קשות של אזרחים ואף למוותו של אזרח אחד לפחות. בנסיבות המקרה, גם לא היתה הצדקה שיורה על ירי של גלילוני גומי. כן הוכח, כי לאחר שהסתיים האירוע נמנע מעריכת תחקיר מסודר של האירוע, בניגוד להוראות ולנהלים המחייבים במשטרה ובניגוד למתחייב בנסיבות העניין. בהמשך לכך, ליווה באופן צמוד את חקירתו של האירוע האמור, ואף הנחה את החוקרים הכפופים לו פיקודית, וזאת תוך ניגוד עניינים אישי, בהיותו מעורב אישית באירוע האמור כמפקד כוחות המשטרה במקום. הוכח עוד, כי ניצב משנה ולדמן לא דאג לקיומם, בהקדם האפשרי, של תחקירים מסודרים של האירועים בתחומי המרחב ובמיוחד של אירועים בהם היה שימוש בירי חי או בירי גלילוני גומי וכן של אירועים שבהם היו נפגעים. עוד הוכח, כי ניצב משנה ולדמן לא דאג לתיעוד מספיק, לרבות תיעוד בכתב, של פעילות המרחב באירועים השונים שבהם נטל המרחב חלק.

אף כי ניצב משנה ולדמן הרשים את הוועדה כמפקד מנוסה ורציני, הרי הליקויים שהוכחו בתפקודו היו חמורים. הם מצביעים על כשל מהותי במילוי תפקידו ואף על חריגה אתית בדרך מילוי התפקיד בכל הנוגע לחקירת פרשה בה היה מעורב באופן אישי. אף כי ידוע לוועדה שנמצא לראוי להעלות את ניצב משנה ולדמן לדרגת תת ניצב במהלך תקופת עבודת הוועדה, אנו ממליצים כי ישוחרר משירותו במשטרה."

ניתוח עמדת הוועדה

65. ממסקנות הועדה וכן מהשאלות שהציבה לעדים שמסרו גרסתם בפניה ולולדמן עצמו, עולה, כי היא הייתה ערה לקיומן של גרסאות אחרות מלבד אלה לפיהן ולדמן הוא שהורה על הירי אך היא מבססת את מסקנתה הסופית על שני טעמים מרכזיים:

א. **רמת מעורבות גבוהה של ולדמן בעת האירוע והעובדה, כי היה ברור שירי דורש את אישורו.**

לענין זה נציין, כי אנו סבורים, שאף שאין מחלוקת שולדמן הוא אשר פיקד על האירוע והנחה את המעורבים באשר לדרך ההתנהלות לגביו, לא ניתן להסיק מכך, באופן חד משמעי, כי הירי בוצע על סמך פקודה מטעמו. כאמור, קיימות ראיות לכך שהשוטרים שניצבו מול ההמון, היו במתיחות רבה, עצבניים, ו"אצבעם על ההדק"³⁵, ולנוכח פחדם זה, יתכן כי לא המתינו להוראה מולדמן. שנית, עולה מהראיות שנסקרו לעיל, כי יש בין העדים קבוצה הטוענת כי הפקודה ניתנה על ידי גורם אחר או לא ניתנה בכלל.

ב. **העובדה, כי האש נפתחה בבת אחת.**

אשר לנימוק שני זה של הועדה, נבקש לציין כי מהראיות עולה, שלא ניתן לקבוע במפורש, כי כל האש נורתה בבת אחת ויתכן כי מדובר בירי של שוטר אחד, שאליו הצטרפו אחרים שניות ספורות לאחר מכן. שנית, כאמור, עולה מדברי חלק מהעדים, שנסקרו לעיל, כי יתכן שהפקודה ניתנה על ידי גורם אחר והוא שהוביל למטח.

66. לאור האמור לעיל, הגענו למסקנה כי לא ניתן יהיה להוכיח, במידה הנדרשת בפלילים, כי ולדמן הוא שהורה על הפתיחה באש או כי הוראה כזו בכלל ניתנה.

67. אף כי הגענו למסקנה, כי קיים ספק סביר בדבר השאלה האם אכן ולדמן הוא שנתן את ההוראה, נתייחס בקצרה לבעיה נוספת, שאף היא מקשה על הוכחת ביצוע עבירה פלילית על ידי ולדמן.

בהנחה שההוראה ניתנה על ידי ולדמן, האם ניתן לקבוע מעבר לספק סביר כי לשונה לא הייתה מכוונת להתרת שימוש בגז וגומי בלבד?

68. בדו"ח מטעמה, קבעה הועדה, כי ולדמן שגה בכך שניסח ניסוח לא ברור דיו את הפקודה שנתן, ניסוח שעלול היה להוביל לכך ששוטר שנכח במקום עשה שימוש בתחמושת חיה: "אין ראייה, כי ניצב משנה ולדמן התיר או פקד לירות אש חיה. גם מי שמעידים כי הפקודה לירות ניתנה על ידו, הבינו, כי מדובר בפקודה לפיזור המתפרעים, אשר במהותה אינה פקודה לירות אש חיה, אלא אך ורק אמצעים המוגדרים כאמצעים לפיזור

המון. עם זאת, עולה מהעדויות כי הפקודה שניתנה היתה קצרה - "אש" או "תירו". פקודה כזו אינה ברורה או חד-משמעית...

קיימת אפשרות, כי היא גרמה לכך ששוטר אשר ניצב בקו היורים, ואשר היתה בנשקו תחמושת חיה, עשה בנשקו שימוש בעקבות פקודה כזו. הוועדה לא איתרה שוטר מסוים, אשר ביצע ירי אש חיה באירוע זה. במצב זה לא ניתן לקבוע קביעה ברורה באשר להבנתו של שוטר כזה את הפקודה שניתנה, או באשר לסיבות בגינן ביצע את הירי. גם לא נוכל לקבוע שניצב משנה ולדמן צפה בפועל שפקודתו תובן כמתירה גם ירי של אש חיה. אין לייחס לניצב משנה ולדמן כוונה לירי של תחמושת חיה. ממכלול העדויות ברור, כי הפקודה שנתן היתה מכוונת, מצידו, לירי של גלילוני גומי וגז. על רקע זה, הוא היה משוכנע לאחר מכן, אם כי בלי שבדק זאת כנדרש, כי השוטרים שהיו בקרבתו לא ירו אש חיה.

במסקנה זאת אין כדי לפטור את ניצב משנה ולדמן מכל אחריות. אחריותו של ניצב משנה ולדמן נובעת, בראש ובראשונה, מכך שלא התמודד באופן הולם עם הסיכון שנבע מכך שבכוח היו שוטרים, אשר היו מצוידים בכלי נשק ובהם תחמושת חיה. עצם המהלך של הצבת שוטרים המצוידים בכלי נשק עם תחמושת מסוג זה, ואשר תפקידם הוא לשמש ככוח אבטחה למקרה של איום בנשק חם על כוח המשטרה, היה מהלך סביר בנסיבות העניין. עם זאת ברור, כי הוא יצר סיכון מוגבר, הנובע מעצם העובדה שמול המון אזרחים ניצבים שוטרים החמושים בתחמושת בעלת פוטנציאל קטלני גבוה. סיכון זה חייב נקיטת צעדים אלמנטריים על מנת למנוע את התממשותו. צעדים אלה לא ננקטו.

69. על אף האמור בדו"ח הוועדה, קיימות עדויות לפיהן ההוראה שניתנה (לפי אלה הגורסים, כי אכן ניתנה כזו) הייתה ברורה דיה והורתה על שימוש בגז או בגומי או בשניהם יחדיו. ראה לעניין זה גרסתו הראשונה של אלכס דן, שצוטטה לעיל, וכן עדויות נוספות המצביעות על פקודה לגז ולגומי דווקא³⁵. בהנחה שלשון הפקודה הייתה כאמור, הרי שאומרה לא התרשל באופן ניסוחה ולא ניתן היה להבין ממנה כי היא מתירה שימוש באש חיה (אלא שאז נשאלת השאלה, האם הייתה הצדקה לשימוש בירי גומי וגז כלפי ההמון – ועל כך נדון בהמשך).

70. לסיכום, יקשה מאוד להוכיח במשפט פלילי מעבר לכל ספק סביר כי ניתנה הוראה בנוסח מעורפל וכי בגין כך ולדמן אחראי בפלילים.

סיכום ביניים

71. מאחר שלטעמנו לא ניתן יהיה להוכיח שהירי החל דווקא כתוצאה מפקודה שנתן ולדמן בעצמו (ולא מפקודה שנתן מישהו אחר או באופן ספונטני), ומאחר שלטעמנו לא ניתן יהיה

³⁵ ר' למשל, דברי זידאן, יו"ר ועדת המעקב של ערביי ישראל בפני אוספי החומר.

³⁶ ר' דברי מאיר שבתאי בפני הוועדה, לפיהם היתה הפקודה לשימוש באמצעים לפיזור המון; דברי מני בנימין בפני הוועדה, לפיהם היתה הפקודה לשימוש באמצעים לעבר הרגליים ודברי יוסף סוויד בפני הוועדה, לפיהם ההנחיה הייתה לירי גומי.

להוכיח ברמה הנדרשת מה היה לשון ההוראה, לא ניתן להוכיח כי ולדמן אחראי לאירוע בפלילים. לפיכך אין צורך להדרש לשאלה האם מתן הוראה שלשונה הוא "ירי" או "אש", בנסיבות כאלה, עשוי לגבש אחריות פלילית – שאלה שאינה נקיה מספקות.

72. עוד נציין, כי לדברי הועדה, כשל ולדמן אף בכך שלא תדרך את השוטרים שהיו מצוידים בתחמושת חיה או וידא את זהותם:

"ניצב משנה ולדמן לא היה ער לזהותם של השוטרים בכוח שעליו פיקד, ואשר שימשו ככוח אבטחה החמוש בתחמושת חיה. הוא לא דאג לתדרך אותם, עם נטילת הפיקוד על האירוע ואף לא במהלך ניהול האירוע, ולהבהיר להם שבהיעדר הוראה מפורשת אחרת, הרי פקודת פיזור או ירי, אם תינתן, אינה מתייחסת אליהם. הוא גם לא דאג לוודא, כי ברור לשוטרים אלה, כי הם אינם אמורים לירות אלא במצב בו נשקפת סכנה ממשית ומיידית לחייהם."

לענין זה נציין כי ספק בעינינו, אם מתפקידו של ולדמן, כמפקד המרחב, לתדרך את הכוחות שבשטח בדבר אופן הפעלת הנשק, כאשר מפקדיהם הישירים נמצאים במקום. מכל מקום, אף אם כך הוא הדבר, המדובר לכל היותר בכשל שאירע אגב אירוע מבצעי, שאינו מגבש אחריות פלילית.

בנוסף, עולה מעדות אלכס דן כי הוא עצמו תדרך את הכוחות והראיות מצביעות כי היה בסמוך לולדמן בעת האירוע, אף כי, לדבריו, נע בין הצומת לשכונה. אם אמנם כך אירע, קשה לבוא חשבון עם ולדמן אודות אי תדרוך הכוחות בעצמו.

73. לסיכום, הגענו לכלל מסקנה כי יקשה להוכיח במשפט פלילי, מכמה סיבות, שפורטו לעיל, שולדמן הוא האחראי על הירי החי שבוצע באירוע זה וכי בגינו נפגעו הנפגעים במהלך האירוע.

האם הייתה הצדקה למתן הוראה לירי גומי לעבר ההמון?

74. הועדה קבעה, כי לא קמה סכנה שהצדיקה שימוש בכדורי גומי כנגד ההמון, אף כי לא ניתן לשלול כי מבחינת הטווחים התאים המרחק לשימוש כאמור. לדבריה, נבע הירי בשל כך שאבנים בודדות פגעו בחלק מהשוטרים, כולל, כאמור, בולדמן עצמו:

"זאת ועוד. על פי ההוראות שהיו בתוקף בעת האירוע, לא היתה הצדקה להורות על שימוש בירי של גלילוני גומי באירוע זה. על פי אמדני המרחקים שפורטו לעיל ומדידתם, יתכן שהמרחק בין השוטרים לבין התושבים היה מתאים, פחות או יותר, לשימוש בירי של גלילוני גומי. ברם, בנסיבות העניין, לא התקיימה הדרישה בהנחיות בדבר קיום סכנת חיים לצורך שימוש בירי גומי.

ביסוד מסקנה זו מצויים נתוני הזירה. מן העדויות עולה, כי המתגודדים בשכונה המזרחית היו מרוחקים מרחק של לפחות 30-40 מטרים מן השוטרים. כוח המשטרה

ניצב בנקודה גבוהה יחסית למתפרעים, דבר שהקשה עוד יותר על פגיעה בשוטרים. השוטרים עמדו מאחורי מחסה והיו ברובם מוגנים באמצעות קסדות. קשה עד מאוד לקבוע, כי במצב זה היתה הצדקה לעשות שימוש בגלילוני גומי, אשר מטווח מסוים יש להם פוטנציאל לפגיעה קשה, ואף קטלנית.

על כך שלא היתה סכנת חיים באירוע זה ניתן ללמוד גם מתוך ראיית עובדות האירוע כמכלול. המדובר באירוע אליו הוזנקו, והגיעו, תוך זמן קצר כמאתיים שוטרים. באזור נצרת עילית לא היו אירועים משמעותיים באותו זמן, ולא הוקצה לו כוח משמעותי. שוטרים רבים שירתו במשימות של אבטחה או שימשו ככוח עתודה. אל מול ההמון בשכונה מזרחית ניצבו, לכל היותר, כ-20 שוטרים, פחות מ-10% מסך כל השוטרים באזור צומת הקניון באותו לילה. אילו סבר מפקד המרחב, כי קיימת סכנה אמיתית, בכוח או בפועל, לשוטרים במקום, יש לצפות כי היה מתגבר את הכוח העומד מול המתפרעים - זאת, הן לצרכי הרתעה והן לצרכי התמודדות. פעולה כזו לא נעשתה. זאת ועוד. אין המדובר באירוע שהסכנה הנטענת לגביו התפתחה כהרף עין, באופן שלא איפשר הזרמת כוחות נוספים לאזור העימות. גם על רקע זה קשה עד מאוד לקבוע כממצא, כי היתה באירוע זה הצדקה לעשות שימוש באמצעים בעלי פוטנציאל קטלני. אכן, בחינת מכלול נסיבות האירוע מלמדת, כי השימוש בגלילוני גומי באירוע זה תאם את התפיסה, אשר הנחתה את כוחות המשטרה באותה תקופה, לפיה מתבצע שימוש בגלילוני גומי כאמצעי עיקרי להתמודדות עם הפרות סדר חמורות. ברור שבמקרה זה לא ניתנה ההוראה לעשות שימוש באמצעים בחופזה ועל אתר. עם זאת נראה, כי השימוש בגלילוני גומי באירוע זה לא נבע מסיכון חיים אמיתי לכוח, אלא בא כתגובה על פגיעתן של אבנים אחדות בחלק מן השוטרים, ובכלל זה במפקד המרחב, אשר לא היו ממוגנים כהלכה.

התוצאה היא, כי מתן הפקודה לעשות שימוש בגלילוני גומי, בנסיבות העניין, לא עלה בקנה אחד עם ההוראות הנוגעות לעניין, וגם בעניין זה יש מקום לביקורת."

75. הנוהל בעניין הטיפול המשטרתי בהפרות סדר והפגנות אשר היה תקף במועד האירוע הנדון, קבע מספר תנאים מצטברים לשימוש בירי בכדורי גומי לעבר מפירי סדר:

- (א) חשש ממשי לפגיעה בחיי האדם.
- (ב) אין באמצעים הפחותים בחומרתם כדי למנוע את הסכנה לשלום הציבור.
- (ג) השימוש באמצעי זה אינו מסכן אנשים תמימים.
- (ד) הפעלת האמצעי תעשה אך ורק ע"י מי שעבר הכשרה מתאימה בנושא זה.
- (ה) ההפעלה תעשה בהתאם לכללי הבטיחות.
- (1) טווח הירי של כדורי/גלילוני גומי המינימלי הינו 40 מטר. חל איסור חמור לירות בטווח שמתחת ל-40 מטר. ירי מתחת לטווח זה עלול לגרום להרג.

...

- (3) אין לירות לטווח שמעבר ל-60 מטר בשל חוסר יעילות של האמצעי מעבר לטווח זה.
- (4) אין לכוון לעבר ראשו של המתפרע.

...

(6) נקודת הכינון הינה פלג גוף תחתון...

76. בענייננו, יש לבחון תחילה, האם קם חשש ממשי לפגיעה בחיי אדם. ויוער, כי המדובר בחשש ממשי לפגיעה בחיים, להבדיל מסכנה מוחשית הנדרשת לצורך תחולת הסייגים שבחוק העונשין, כפי שהביטוי פורש בפס"ד אנקונינה, באשר לשימוש בנשק חי³⁷. ההבדל הוא משמעותי: בענייננו, מדובר בחשש לקיומה של סכנה אמיתית ולא בעצם קיומה של סכנה כאמור.

ודוק: הועדה קבעה, כי "בנסיבות העניין, לא התקיימה הדרישה בהנחיות בדבר קיום סכנת חיים לצורך שימוש בירי גומי". אלא שכעולה מהאמור לעיל, המבחן שקבעו ההנחיות היה שונה.

77. מחומר הראיות עולה, כי קיימות עדויות לכאן ולכאן, בדבר קיומו של חשש כאמור בלב השוטרים. הועדה נתנה משקל בעיקר לעדויות של שוטרים שהעידו כי לא חשו סכנה³⁸ אלא שולדמן, דן ושוטרים אחרים טענו בפניה, כי המדובר היה בסכנה של ממש לשלומם של השוטרים והיה מקום לשימוש באמצעים. וולדמן עצמו טען, בתשובה לשאלות חברי הועדה, כי הייתה "סכנת חיים של ממש" שהצדיקה שימוש כאמור.

לטענת ולדמן שם:

"אני אומר שהמצב שנוצר שם היה מצב כל כך קשה, כל כך לחוץ, ואני כמפקד הבנתי את זה וגם ציינתי שאם לא הייתה ניתנת פקודה אני הייתי נותן אותה".

וכן:

"השוטרים נפגעו מאבנים, היתה עלייה מסיבית של המתפרעים כלפי השוטרים שנמצאו במקום ולדעתי במידה והם היו מגיעים לקו שיצרו השוטרים, היה מתפתח שם טבח איום ונורא ואולי אני הייתי פה נשאל למה אפשרתי את הדבר."

ראה גם דבריו של אלכס דן, בהודעתו הראשונה בפני אוספי החומר:

"המקום היחיד שהיינו עם הגב לקיר הוא באירועי 08.10 בנצרת, שם היינו נוקטים גם באמצעים חמורים אם היה צורך, כי זה היה הופך למלחמת עולם."

78. באשר להיות השוטרים מאחורי מחסה או חבושי קסדות, עמדנו היא, כי אין הדבר סותר את החשש לפגיעה מידי ההמון: קיימות עדויות לא מעטות, לפיהן אכן ספגו השוטרים אבנים מההמון, כך, שעל אף דברי הועדה, נראה כי המחסום לא הגן עליהם מפניו. לטענת ענת פלביאן, אחת משוטרות יס"מ, בעדותה בפני אוספי החומר, המכולה לא הייתה גדולה

³⁷ ר' ע"פ 486/88 אנקונינה נ' התובע הצבאי הראשי, פ"די מד(2) 353.

³⁸ ר' סעיף 129 לדו"ח הועדה.

דיה על מנת לכסות ולהגן על למעלה מ-15 איש. בנוסף, כפי שטען ולדמן בפני אוספי החומר, המסלול הבליסטי של האבנים לא מנע פגיעה מהשוטרים שחלקם אכן נפגעו בפועל:

כן נפנה גם לדברי רפי בן דוד, מפקד יס"מ עמקים, בפני אוספי החומר, לפיהם:
"המטח שחטפנו היה מזעזע... המטח היה של עשרות ומאות אבנים."

וכן נפנה לדבריו של עד זה בפני הועדה, לפיהם היו השוטרים חשופים לפגיעות.

דברים דומים העיד בפני הועדה השוטר מני בנימין:

"...מני בנימין: במהלך השיחה של הממ"ר יחד עם המכובדים אנחנו ספגנו מדי פעם אבן פה, אבן שם. לא בקצב רציני. בזמן מסע ומתן (כך במקור!) של הממ"ר יחד עם אותם מכובדים וחברי כנסת בניסיון להרגיע את אותם מתפרעים, בבד אחד נחת עלינו גל אדיר של אבנים. אני לא זוכר גל כזה של אבנים כזה אפילו כששירתי באינתיפאדה. הם היו קרובים אלינו מאוד, משהו כמו חמישים שישים מטר. ירו עלינו גם גולות של ברגל, גם בקת"בים..."

השופט תאודור אור: באיזה פרק זמן זה היה בהתייחס...

מני בנימין: ממש במהלך השיחה.

השופט תאודור אור: במהלך השיחה...

מני בנימין: הם אפילו... הם עצמם חטפו אבנים יחד עם הממ"ר. אני זוכר את החברי כנסת יחד עם המכובדים קופצים שמאלה מאחורי החומה ומסתתרים. אנחנו היינו חייבים להניח (לא ברור) אחרת היינו חוטפים שמה גולות ברזל לפנינו ואנשינו היו יוצאים במצב די קשה. היינו שם ממש, אדוני, בסכנת חיים. אני לא זוכר מצב רציני כל כך אני נקלעתי בו התקופה שלי... בשירות שלי ביס"מ ואנחנו הגבנו במכה... בתגובה רצינית של אמצעים, גם של גז וגם של גומי.

השופט תאודור אור: על סמך מה אתה אומר שזה גז וגומי ולא גם ירי חי. על סמך מה אתה אומר את זה?

מני בנימין: ממי שהיה איתנו... למעשה כל האמצעים לפיזור, אמצעי האלפא היו בחזית. אני הייתי פחות או יותר באמצע, מאחורי הפח, הייתה הוראה לירות אמצעים לכיוון הרגליים שלהם וכל ירי שהיה זה היה ירי של אמצעים. ממה שאני יודע."

79. לפיכך, מסקנתנו היא, כי למרות שישנם שוטרים שהעידו כי הם לא חשו סכנה בנסיבות שהיו, עדיין, בהתחשב בעדויות האחרות, שחלקן פורטו לעיל, לא ניתן יהיה בנסיבות המקרה לשלול הטענה כי נשקפה בפועל סכנה לשוטרים, ולמצער היה "חשש ממשי" לפגיעה בהם. על כך מלמדים: גודל ההמון, מאות בני אדם ואולי אף יותר³⁹; נחישותו להתקדם לכיוון השוטרים - נחישות שאכן התממשה בהתקרבותו; ידוי האבנים (ולדעתנו, בניגוד לעמדת הועדה לא ניתן יהיה לשלול את הטענה כי מדובר באבנים רבות מאוד, לאור גרסאות חלק

³⁹ ר' סעיף 127, עמ' 386 לדו"ח הועדה.

מהשוטרים בעניין זה); ידוי בקבוקי תבערה⁴⁰; והיחס בין גודל ההמון למספר השוטרים שעמדו מולו. ראיות אלה מלמדות על חשש ממשי, לא רק לשלומם או לגופם של השוטרים, אלא אף לפגיעה בחייהם⁴¹, חשש שהצדיק שימוש באמצעים הכוללים ירי גומי. חשש זה נבע לא רק מפגיעות האבנים בשוטרים, אלא, בעיקר, מהתקרבות מאות הפורעים אליהם, שהיה הכרח לעצרה. זאת, גם אם חלק מהשוטרים שנכחו במקום סברו, כי לא נשקפה להם סכנת חיים.

80. יש לבחון, בנוסף, האם היה אפשר לעשות שימוש באמצעים פחותים בחומרתם. כלומר, האם ניתן היה בנסיבות המקרה דן, להסתפק בירי טילי גז לעבר ההמון ולא לירות גלילוני גומי, שמידת הסכנה מהם לפורעים גבוהה יותר.

על פי דברי דן בפני הועדה, התשובה היא שלילית:

"השופט האשם חטיב: ארבעים מטר, אדוני דיבר על ארבעים מטר."

סנ"צ אלכס דן: זה טווח קצר מאוד כשרצים אליך, זה נגמר בשניות והאפקט של הגז עד שהוא מתחיל לצאת מהרימון לוקח לו גם שלוש וחצי שניות, ארבע שניות ולפי דעתי שם האיפוק היה מקסימלי עד שכמעט עלו עלינו ואי אפשר היה עכשיו להפעיל אמצעי ביניים שייקח עוד זמן עד שהוא יעבוד." (ההדגשות אינן במקור)

גם אנדריי קירזנר טען בפני הועדה כי לא היה די זמן לשימוש בגז והאירוע היה חמור שכן, נשקפה סכנה לפגיעה בשוטרים (אם כי לא סכנת חיים) ועל כן נעשה שימוש במקביל בשני האמצעים.

81. לטעמנו, בנסיבות העניין: עוצמת האירוע, מהירות התפתחותו וגודל ההמון, ההחלטה להורות על פיזור ההמון באמצעות ירי כדורי גומי ולא על ידי שימוש בטיילי גז, נופלת, לכל היותר, בגדר טעות שבשיקול דעת, שאין מקום להתערב בה במסגרת הליך פלילי.

82. כמו כן, להערכתנו, לא ניתן יהיה לשלול את הטענה, כי המרחק בין ההמון לקו השוטרים היה למעלה מ-40 מטרים בעת המטח. ויודגש, כך סברה גם הועדה⁴².

83. בנוגע לשאלה, האם הייתה בפתיחת האש משום סכנה לאזרחים תמימים, הרי שיתכן שבטווח הירי שהו גם המכובדים, שפניהם היו לתיווך בין ההמון לשוטרים⁴³. עם זאת, ראשית, לא ברור כלל אם מכובדים אלה היו בטווח הסכנה, שהרי הם עמדו ליד נצ"מ

⁴⁰ ר', למשל, דברי דן וגולוב בפני הועדה ודברי רן שמעון בפני אוספי החומר.

⁴¹ נציין, כי סעיף 34 לחוק העונשין, הדין בהגנה עצמית, עוסק אף בסכנה מוחשית לפגיעה בגוף, ולא רק בסכנה לחיים. לטעמנו, בהיבט הפלילי, גובר הסעיף על ההנחיות המשטריות, המהוות אבן בוחן לסבירות התנהגותו של השוטר ועל כן יש בו כדי לאפשר שימוש בירי גומי גם כאשר מדובר בסכנה לגוף בלבד. ואולם, לאור מסקנתנו הקודמת, לפיה לא ניתן יהיה להוכיח כי ההוראה לידי נתנה על ידי ולדמן, איננו רואים צורך לדון בכך בהרחבה.

⁴² ר' סעיף 142, עמ' 395 לדו"ח.

⁴³ ר' למשל דברי זידאן בפני אוספי החומר, לפיהם חזרו המכובדים להמון ומצאו עצמם חשופים לירי – לדבריו, היה בסמוך לויסאם עת זה נהרג.

ולדמן, ובנוסף, יש לציין, כי על פי עדותו של השוטר מני בנימין בפני הועדה, "קפצו" המכובדים שמאלה, לאחר מטח האבנים מצד ההמון ולפני שבוצע הירי. אכן, קיימות, כפי שצוין לעיל, גם עדויות סותרות בעניין זה ויתכן שבכך נשלל הצידוק לירי על פי ההנחות המשטריות. עם זאת, הגענו למסקנה כי לא נוכל להוכיח פרט זה במידה הנדרשת בפלילים.

84. לסיכום חלק זה, כפי שכבר נאמר, היו עדויות לכאן ולכאן לגבי השאלה אם השוטרים חשו בסכנה. די בראיות שהובאו מפי חלק מהשוטרים שחשו בסכנה ממשית, כדי שלא ניתן יהיה לשלול, כי הייתה קיימת סכנה לחיי השוטרים שבעקבותיה קם חשש ממשי לחייהם, הן בשל ידווי האבנים, הן בשל התקרבות ההמון אליהם. ממילא לא ניתן יהיה לשלול במשפט פלילי כי ירי גלילוני גומי, היה מוצדק, או, לכל הפחות, היה כזה שאין מקום להתערב בהחלטה. באפשרו, במסגרת פלילית דווקא.

85. עוד יוער, כי הועדה קבעה, כי ולדמן כשל גם באי עריכת תחקיר ראוי, באי העברת החקירה בפרשה למח"ש ובהנחיית חוקרי המשטרה במצב בו היה קיים ניגוד עניינים מבחינתו. עניינים אלה אינם פליליים במהותם ועל כן לא התייחסנו אליהם.

התייחסות לדו"ח עדאלה

86. להלן, תובא התייחסות לטענות עדאלה הקשורות לפרשה זו. כבר עתה נאמר, כי ככלל, לטענות אלה ניתנה התייחסות מפורטת לעיל.

שאלת צידוק הירי באש חיה

87. אין מחלוקת, כי לא היה צידוק לירי אש חיה לעבר ההמון בנסיבות הענין. אלא שאין די בכך לאפשר העמדה לדין פלילי של מאן דהוא.

העדר חקירה מטעם מח"ש בעניין זהות היורה ואחריות ולדמן להוראת הירי

88. כאמור, מח"ש סברה כי אין דרך ממשית לקדם החקירה מהטעמים שהובהרו. כפי שפורט לעיל, אף שעמדה זו נראתה סבירה, הוחלט לבצע השלמות חקירה בכל כיוון אפשרי, בכל עת שנראה היה כי יש אפילו פתח תקוה קטן שהשלמות החקירה תניב יכולת לקדם החקירה. אלא שכל השלמות החקירה שבוצעו לא הובילו לפריצת דרך בעניין זהות היורה. ראה לענין זה בפירוט בגוף חוות הדעת.

89. באשר לדרישת עדאלה לערוך בדיקות פולגרף לשוטרים שהיו בזירת האירוע, כידוע בדיקות אלה אינן קבילות כראיה ובנסיבות הענין, לא נראה כי הן יכולות לקדם אותה באופן ממש.

90. אשר לדרישה לחקור את ולדמן גם במח"ש (בנוסף לחקירתו בועדה), איננו רואים כי יכולה להיות בכך תועלת לקידום החקירה נוכח מצב הראיות, וזאת כאשר ולדמן נתן מספר גרסאות מפורטות בעבר, בפני הועדה ואוספי החומר מטעמה.

91. מעבר לאמור, נבקש להפנות לניתוח הרחב שהובא בנושאים אלה בחוות הדעת.

מינוי צוות החקירה המיוחד על ידי ולדמן

92. טענת עדאלה, היא כי ולדמן מינה צוות, הכפוף לו, על מנת למנוע את גילוי האמת בפרשה זו. טענה זו, להערכתנו, אינה מבוססת דיה ואף הועדה, בניגוד למצוין בדו"ח עדאלה, קבעה, כי המדובר ב"כשל תפיסתי" ו"בחריגה אתית" בלבד, שחמורים ככל שיהיו, אינם נכנסים לגדר נסיון פלילי לשבש מהלכי משפט. לא בכדי לא המליצה הועדה, כי מח"ש תחקור היבט זה של הפרשה במובנו הפלילי. עוד יצוין, כי ההחלטה על מינוי צוות החקירה הייתה של המפק"ל, אף כי האחרון פעל על פי מה שדווח לו מטעמו של ולדמן⁴⁴.

לפיכך, לטעמנו, דין הטענה להדחות.

שאלת הצידוק לירי גומי

93. ענין זה נותח בהרחבה בחוות הדעת ואנו מפנים לכל האמור שם.

סיכום

94. הועדה, בדו"ח מטעמה, העדיפה את כת העדים שייחסה את מתן הוראת הירי לולדמן וקבעה, כי עדותיהם משתלבות היטב בראיות הנסיבתיות. הועדה קבעה, כי לשון ההוראה לא הייתה מוגבלת לירי גומי או גז אלא נקטה בביטויים "אש" או "תירו". בנסיבות אלה, סברה הועדה, כי ולדמן התרשל בפקודה שנתן.

95. עיון בראיות מעלה כי במשפט פלילי יקשה מאוד להוכיח את הקביעה האמורה.

ברמה הנדרשת למשפט פלילי, יקשה מאוד להוכיח כי ולדמן נתן ההוראה, הן מפני שיש עדים שהעידו פוזיטיבית, שנותן ההוראה היה אדם אחר, הן מכיוון שעלי סלאם, שהיה בסמוך לולדמן ושוחח עימו עת שנפתחה האש, לא מסר כי ולדמן הוא שהורה על פתיחה באש. לכך יש להוסיף את דברי רפי בן דוד, שהיה אף הוא בסמוך לולדמן, וטען, כי לא שמע את האחרון נותן הוראה כזו.

⁴⁴ ר' עמ' 399 לדו"ח הועדה.

עיון בראיות גם מצביע על כך שרק עדים מעטים יחסית העידו, כי ולדמן נתן את ההוראה, וגם אלה (למעט עד אחד, תושב נצרת) מסייגים דבריהם ואינם מאשרים אותם במידת הודאות הנדרשת לשם הרשעה בפלילים. עוד יש לציין, כי העדים שהעידו שולדמן הוא שנתן את ההוראה, מעידים כי היה מדובר בהוראה ברורה לשימוש באמצעי פיזור: ראה דברי אלכס דן, מאיר שבתאי, מני בנימין, יוסף סוויד ורמי רווה, שנסקרו לעיל.

96. **לאור האמור לעיל, לאור הכחשתו של ולדמן כי נתן הוראה כאמור, ולאור גרסאות אחת מכתות העדים, לפיה נותן ההוראה היה בכלל אדם אחר, הגענו לכלל מסקנה כי לא ניתן יהיה לבסס הרשעה בפלילים של ולדמן בגין מתן הוראת פתיחה באש.**

יתירה מזו, אף אם ניתן יהיה להוכיח כי ולדמן הוא שנתן ההוראה, הגענו למסקנה, כי יקשה להוכיח במשפט פלילי שולדמן נתן פקודה מעורפלת ורשלנית, שהייתה יכולה להתפרש כמתייחסת לירי אש חיה.

97. באשר לקביעת הועדה, כי לא הייתה הצדקה להורות אפילו על שימוש בקליעי גומי לעבר ההמון, נציין, כאמור לעיל, כי ספק אם ניתן יהיה להוכיח במשפט פלילי שולדמן בכלל נתן הוראה לירות. בנוסף, אף אם נקבל את קביעת הועדה לעניין זה, ספק אם ניתן יהיה להוכיח, כי לא הייתה הצדקה לירי גומי במקרה זה, לאור גרסאות חלק מהשוטרים המספרים על הסכנה שנשקפה להם עקב התקרבות ההמון. ודוק: גם אם אכן לא הייתה הצדקה לירי גומי, נראה כי בנסיבות אלה המדובר, לכל היותר, בטעות שבשיקול דעת במהלך אירוע מבצעי, שלהערכתנו אין מקום להגיש בגינה אישום פלילי.

לעניין זה יפים דברי הועדה, שנאמרו בהקשר אחר⁴⁵, בעניין יחוס אחריות פלילית למעשה שארע במהלך פעילות מבצעית:

”... על רקע כל אלה ניתן להבין את קיומן של דריכות ושל רגישות מוגברת מצד השוטרים שבכוח, בהשוואה למקומות או לזמנים אחרים. דריכות ורגישות כאלה עלולות לגרום לתגובה, אשר בדיעבד יכולה להתברר כשגויה. לכל אלה יש להוסיף, כי מדובר בפעילות מבצעית. יסוד אי הודאות בפעילות כזו הוא גדול, מעצם טיבו. נלווים אליו גורם המתח המבצעי, שהוא חלק בלתי נמנע מפעילות כזו, וגורם הסיכון, המשפיע בהכרח על שיקול הדעת ועל דרך קבלת ההחלטות במהלך פעילות מבצעית. כל אלה משפיעים במישרין על הערכת סבירותה של התנהגות השוטרים.

כמובן אין פירושו של דבר, כי פעילות כזו חסינה מבחינה ומביקורת. עם זאת, מתחם ההתנהגות הסבירה, הנמצא מחוץ לגדריה של אחריות, הוא בהכרח רחב יותר בכל הנוגע לפעילות כזו. הדבר נובע לא רק מן הקושי לקבל החלטות מושכלות בנתוני האירוע בזמן אמת, אלא גם משיקולים נורמטיביים. אלה מצביעים על הצורך להותיר שיקול דעת רחב יותר בפעילות מבצעית. הטלת אחריות רחבה בגין פעילות כזו עלולה להרתיע מפקדים וחיילים מנטילת חלק בפעילות נדרשת. בהקשר זה חשוב להעביר מסר מגבה

⁴⁵ ר' עמ' 377 לדו"ח הועדה.

שלפיו ניתוח האירועים בדיעבד לא יהפוך כל טעות בשיקול דעת לבסיס לאחריות. חשוב גם שלא תיקבע נורמה המטילה אחריות יתר, אשר עלולה לגרום לנטילת סיכונים בלתי סבירים לשלומם של אנשי כוחות הביטחון...".

98. כל הטעמים הללו הובילונו להמלצה, לפיה אין להעמיד לדין פלילי את ולדמן בגין מעורבותו באירוע הקניון.